

Külvavanema statuut

Kommenteeritud väljaanne

2018

SISUKORD

Sissejuhatus	- 2 -
§ 1 Külavanema institutsiooni õiguslik alus	- 4 -
§ 2 Kasutatud mõisted	- 5 -
§ 3 Külavanema kandidaadile esitatavad nõuded.....	- 10 -
§ 4 Külavanema valimise kord	- 12 -
§ 5 Külavanema õigused.....	- 16 -
§ 6 Külavanema ülesanded	- 21 -
§ 7 Külavanema asendamine	- 23 -
§ 8 Külavanema volituste kestuse periood	- 23 -
§ 9 Külavanema ametitegevusega seotud kulude hüvitamine	- 25 -
§ 10 Külavanema ametimärk	- 26 -
§ 11 Kohaliku omavalitsuse ülesanded	- 27 -
LISA 1 KÜLAVANEMA STATUUDI NÄIDIS	- 33 -
Lisa 2 Küla üldkoosoleku protokollinäidis	- 38 -
Lisa 3 Soovitused vallavanemale.....	- 39 -
Lisa 4 Soovitused volikogu esimehele	- 40 -
Lisa 5 Soovitused külavanemale	- 41 -
Lisa 6 Oma küla tervisliku seisundi määramine.....	- 42 -

Sissejuhatus

Hea lugeja,

Juba mitmendat aastakümnet on Eesti Külaliikumine Kodukant külavanema teema kandjaks ja edendajaks Eestis. Oma toimetuste käigus oleme üllitanud mitmeid külavanematele suunatud käsiraamatuid ning külavanema statuudi juhendmaterjali, mille eesmärgiks on aidata välja kujundada ja arendada külavanema institutsiooni Eestis: anda omavalitsustele soovitusi külavanema statuudi sisustamisel ning külavanematele juhiseid väärika rolli täitmisel. **Kodukandi missiooniks on olla käehoidjaks ja nõustajaks omavalitsuste ja külade vahelistes suhetes** ning suunanäitajaks ja võtmepartneriks seonduvas riigitasandi õigusloomes.

Eesti küla jaoks on haldusreform märgilise tähtsusega. Erinevaid väljakutseid trotsides on reform avanud ajaloolise võimaluse kujundada lahendusi, mis tagaksid vastastikku lugupidava ja teineteise huvidega arvestava koostöö küla ja omavalitsuse vahel ning tarviliku tähelepanu kogukondade vajadustele ja maapiirkondade jätkusuutlikkusele tervikuna. **Kodukandi siiras soov on aidata ja toetada ühinenud omavalitsusi selles vastutusrikas töös.** Selleks oleme läbi viinud külavanemate tegevusvajaduste analüüsi, kaardistanud kitsaskohad, töötanud välja külavanemate ja omavalitsuste soovitusliku koostöömudeli ning uuendanud juhendmaterjali „Külavanema statuut. Kommenteeritud väljaanne. Meie töö tulemus on täna teie ees ning mõeldud nii uutele omavalitsustele soovitusliku abimaterjalina kogukonnakoostöö kujundamisel kui külavanematele nende rolli täpsemal määratlemisel.

Eesti küla on Kodukandi südames. Seetõttu ei piirdu meie töö üksnes käesoleva juhendmaterjali versiooniga – edaspidi käsitleme juhendmaterjali pidevalt täieneva ja alati ajakohasena hoitava dokumendina, mille kujundamiseks on kõikidel huvilistel võimalus teha omapoolseid täiendusi ja muudatusettepanekuid. Kodukandi juurde on moodustatud külavanemate strateegiline juhtrühm, mille üheks ülesandeks on Eesti külavanemate huvide koondamine ja esindamine ning külavanema institutsiooni strateegiline edasiarendamine ja täiustamine kogukondade heaolu tagamiseks läbi aja. Seega on Kodukandi ülesandeks seista hea selle eest, et juhendmaterjali võrguväljaanne hingaks ühes rütmis Eesti küla eripärade, soovide ja vajadustega.

Külavanema statuudi juhendmaterjal on soovitusliku loomuga ja põhineb erinevate uuringute, foorumite ja kogemuspäevade raames kogutud ettepanekutel ning igapäevase praktilise külavanematöö käigus ilmnunud murekohtadel, sisaldades Eesti parimat praktikat külade huvikaitse tagamisel. Ametlik statuudipõhine külavanema institutsioon ei ole aga kaugeltki ainus võimalus külade huvikaitse tagamisel.

Eesti külade värvipalett on stiilselt kirju ning väljakujunenud mustrid erinevad, nagu meie rahvarõivadki. Kogu Eesti elab! Täna on üle riigi külasid - suisa terveid piirkondi ja valdasid - mille eestvedajaks on statuudi alusel valitud külavanema asemel hoopis külaselts, külakogu, külaelanikest moodustunud aktiivgrupp või küla käekäigust hooliv liider. Samuti on Eestis külasid, kus huvikaitsja seni puudub. Kodukandi siiraks sooviks on tagada, et ka selliste külade hääl oleks omavalitsuse tasandil kosta. Sõltumata konkreetsest huvikaitsja mudelist on Eesti küla jaoks tänasel päeval kõige olulisem leida võimalus tulemuslikuks koostööks omavalitsusega. Seetõttu paneb Kodukant kõikidele uutele omavalitsustele südamele eelkõige vajaduse toimekalt kokku kutsuda külaliidrite ümarlaud ning koos määratleda põhimõtted võimalikult laiapõhjaliseks külade esindatuse tagamiseks valla või linna otsustusprotsessis.

Tulemuslikku, teineteisest lugupidavat koostööd soovides,

Krista Habakukk
Eesti Külaliikumise Kodukant

Külavanemate statuut. Kommenteeritud väljaanne.

Väljaandja: Eesti Külaliikumine Kodukant

Projekti „Külavanemate institutsionaalse koostöömudeli väljatöötamine kohalikele omavalitsustele“ raames

Koostajad: Kristjan Altroff, Ahti Bleive, Ants Kuningas, Ivika Nõgel,
Krista Habakukk

Väljaandmise aasta: 2018

---

§ 1 Külavanema institutsiooni õiguslik alus

Kogukonna huvide esindatuse tagamiseks ning kogukonna kaasamiseks otsustusprotsessidesse on võimalik kasutada mitmesuguseid institutsionaalseid lahendusi. Üheks piirkondliku valitsemis- ja juhtimiskorralduse mudeliks on **külavanema institutsioon**.

Ainus külavanema institutsiooni reguleeriv riigitasandi allikas on kohaliku omavalitsuse korralduse seadus (KOKS), mis sätestab institutsiooni õigusliku aluse, sedagi üldistatuna:

§ 58 Asustusüksuse vanem ja linnapea

- (1) *Alevi, aleviku või küla koosolekul võidakse valida alevi-, aleviku- või külavanem.*
- (2) *Linna kui asustusüksuse linnapea, alevi-, aleviku- või külavanem võib osaleda valla- või linnavalikogu istungil sõnaõigusega.*
- (3) *Volikogu võib võtta vastu linna kui asustusüksuse linnapea, alevi-, aleviku- ja külavanema statuudi, milles määratakse asustusüksuse linnapea, alevi-, aleviku- ja külavanema valimise kord, kandidaadile esitatavad nõuded, nimetatute õigused ja kohustused ning volituste kestuse periood. Linna kui asustusüksuse linnapea, alevi-, aleviku- või külavanema volituste kestus ei ole piiratud volikogu volituste kestusega.*
- (4) *Valla- või linnavalitsuse ülesannete täitmine linna kui asustusüksuse linnapea, alevi-, aleviku- või külavanema poolt sätestatakse lepinguga.*

Ülaltoodust ilmneb, et külavanema tegevus ja koostöö omavalitsusega on suures osas **kogukonna kokkuleppe küsimus**. Seadus sätestab vaid võimaluse kehtestada statuut, jättes külavanema rolli õigusliku sisustamise – eelkõige külavanema õiguste ja kohustuste määratlemise - omavalitsuse pädevusse.

Sellest tulenevalt on kogukonnal - külaelanikel ning vallavolikogu ja vallavalitsuse esindajatel - tarvis ise leida sobivad viisid ja võimalused, kuidas külavanemat määratleda ning milliseid koostöömudeleid välja kujundada. Ideaalis peaks ühiste, teineteisest lugupidavate arutelude tulemusena sündima kogukondlik kokkuleppe, mis võtab arvesse kõikide külakogukondade ja valla spetsiifilisi vajadusi ja võimalusi. Asjaomane kokkulepe vormistatakse külavanema statuudina ning kinnitatakse vallavolikogu määrusega (üldakt).

Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduses on sätestatud peamised punktid, mida statuut peab sisaldama. Ent kuidas statuuti siiski koostada? Millistele aspektidele tähelepanu pöörata? Mida vältida, mida soodustada?

Alljärgnevad soovitused külavanema statuudi (Eesti valdades tihti ka „aleviku- ja külavanema statuut“) koostamiseks põhinevad Eesti parimatel praktikatel. Oleme välja toonud erinevad võimalused olukordade lahendamiseks, seejuures kirjeldanud

võimalikke ohte ja kitsaskohti. Statuudi koostamisel ei tohiks unustada valikuvabadust ning võimalust erinevaid lahendusi omavahel kombineerida; soovitusi tuleks käsitleda vaid hea abimehe ja tööriistana kogukonna jaoks kõige sobilikuma lahenduse kujundamisel. Tõdeme koos, et praktikas tõlgendatakse ja määratletakse külavanema institutsiooni väga erinevalt. Erinevalt on lahti mõtestatud ka külavanema õigused ja kohustused. Riigi seni tagasihoidlik roll külavanema institutsiooni reguleerimisel on mõistetav ning suuresti ka asjakohane. Külavanema rolli sisulised aspektid peaksidki ideaalis olema kogukondliku kokkuleppe koht – statuudi juhendmaterjal on mõeldud selleks, et leida kõige paremini toimiv viis küla esindamiseks, info vahetamiseks, probleemide lahendamiseks ja otsuste kujundamiseks.

§ 2 Kasutatud mõisted

Külavanema mõiste

Üheks külavanema statuudi läbivaimaks ja kandvaimaks ülesandeks on külavanema mõiste sisustamine. Külavanema rolli täpsema määratlemise ja sisustamise vajadust on aastate jooksul tunnetanud kõik osapooled, nii külaelanikud, külavanemad kui omavalitsused. Ka Kodukant usub, et ühtne soovituslik määratlus aitaks kaasa külavanemate võrdsemale kohtlemisele kohalikes omavalitsustes ning külavanema institutsiooni edasisele arendamisele tervikuna.

Külavanema rolli paremaks mõistmiseks ning külavanema määratlemise kriteeriumide täpsustamiseks läbi viidud uuringust nähtuvad peamised ootused külavanema ametikandjale hõlmavad kontaktisiku rolli ja esindusfunktsiooni täitmist, samuti ürituste korraldamist. Külavanema rolli olulisust nähakse ka külarahva käivitamisel. Kui kohalike omavalitsuste esindajad näevad külavanema rolli pigem kõrgemal tasandil külaelu planeerimises ja küla ühendamises, siis külavanemad ise tajuvad pigem igapäevaseid tegevusi (külaürituste korraldamine, rahastusvõimaluste leidmine, küla heakorra tagamine jne). On avaldatud arvamust, et külavanema roll ei tohiks olla poliitiline.

Külavanema amet on multifunktsionaalne. Kodukandi poolt kujundatud ühtne soovituslik määratlus koosneb kolmest komponendist, millest esimene rõhutab esindusfunktsiooni ja küla huvidest lähtumist, teine on seotud ühtsustunde tekitamisega ning kolmas väärtustab külavanema olulisust kontaktisikuna, avades tee võimalikule külavanema rolli täiendavale arendamisele tuleviku detsentraliseeritud mudelites:

Külavanem on küla esindaja, kes on valitud hääleõiguslike külaelanike poolt statuudi alusel ning juhindub oma tegevuses küla ühistest huvidest ja seisukohtadest. Külavanem on küla ühendaja, hoidja ja edendaja, kes koordineerib ja aitab korraldada küla ühistegevusi ning ellu viia küla ühisprojekte. Külavanem on riigi ja kohaliku omavalitsuse ametlikult tunnustatud kontaktisik külas.

Külavanema määratluse avamine

„küla esindaja“ – peamised ootused külavanema ametikandjale seonduvad küla esindusfunktsiooni täitmisega; külavanemad eristavad selgelt põhirollina suhtlust omavalitsusega, mille kõrval teised kesksed rollid jäävad tagaplaanile, samas kui omavalitsused hindavad külavanema tegevust terviklikumalt ja lokaalsemalt;

„valitud hääleõiguslike külaelanike poolt“ – põhjus hääleõiguse lisamiseks määratlusse on seotud külaelaniku mõistega, mille kitsaskohti on pikemalt lahatud järgmises punktis;

„statuudi alusel“ – küla eestvedajaks ei pruugi olla üksnes külavanem; küla eripärade või traditsioonide tõttu võib külas aja jooksul välja joonistuda mis tahes muu eestvedaja (külaselts, toimkond, külaliider, „sädeinimene“, isehakanud või statuudi puudumisel mitteametlikult valitud külavanem vms). Selline eestvedaja väärrib alati märkamist, austust, kaitsmist ja hoidmist ning vallatasandi otsustusprotsessidesse kaasamist. Samas tuleb aga rõhutada, et asjaomastel puhkudel ei ole tegemist külavanemaga. Külavanemana tuleb käsitleda üksnes valla statuudi alusel hääleõiguslike külaelanike poolt valitud külavanemat;

„juhindub oma tegevuses küla ühistest huvidest ja seisukohtadest“ – külavanem kaitseb küla huve ja seisukohti tervikuna; vastuolude korral püüab leida ühisosa ning otsib lepitust;

väljajätt 2008. aasta juhendmaterjalis toodud määratlusest (juhendumine küla ja valla arengukavast, riigi ja kohaliku omavalitsuse õigusaktidest) – eelnimetatud „ühiste huvide“ alla tuleks lugeda ka arengukava, mistõttu ei ole selle eraldi välja toomine külavanema mõistes ilmtingimata põhjendatud; õigusaktidest ja õiguse üldprintsiipidest juhendumine on aga sõnastatud külavanema ülesannete all;

„küla ühendaja“ – paljud külavanemad tunnevad puudust külarahva aktiivsusest külaüritustel osalemisel, samuti külarahva toetusest külaelu eestvedamisel. Külavanema suurimaks väljakutseks peetakse küla ühendamist ja probleemide lahendamist. Samas tuleks tähele panna, et enamik külavanematest hindavad külavanema rolli olulisust külarahva käivitamisel üle keskmise. Seega on just külavanemad ise sageli võtmerollis külarahva aktiivsuse tagamisel ja ühtsustunde loomisel. „Küla ühendaja“ mõiste on lisatud õlatunde ja ühtsustunde loomiseks, kuid ka eelnimetatud lepitajarolli täitmiseks. Külavanem on küla ühendaja küla kõige kõrgemal, MTÜde- ja külas tegutsevate mis tahes muude organisatsioonide ülesel tasandil;

„hoidja ja edendaja“ – külavanemate peamiseks motivaatoriks on nii omavalitsuste esindajate kui ka külavanemate endi hinnangul sisuline soov külaelu edendada; „hoida“ võib tähendada muu hulgas ka vallavalitsuse ülesannete täitmist, kui omavalitsus seda vajalikuks peab ning külavanemaga KOKS § 58 lg 4 alusel avalike ülesannete täitmise lepingu sõlmib;

„koordineerib ja aitab korraldada küla ühistegevusi ning ellu viia küla ühisprojekte“ – külavanemat soovitakse näha külaelu käivitajana; „aitab“ võtab ära kohustuse seda

teha (soovi korral on võimalik tegevusi delegeerida; uuringutest nähtub õhinapõhisus, mida liigne surveamine võib pärssida). Samas võivad kohalikud ootused külavanema ametikandjale seostuda enamaga, kui üksnes abistamisega. Näiteks on külasid, kus aasta lõpus pannakse paika järgmise aasta tegevuste/ürituste/projektide kava ning nende eest vastutavad isikud. Sellistel tegevustel võiks külavanem kindlasti silma peal hoida ehk teisisõnu tegevusi „koordineerida“;

„ametlikult tunnustatud kontaktisik“ – ootused külavanema ametikandjale on seotud ka kontaktisiku funktsiooni täitmisega; „ametlikult tunnustatud“ on kasutatud näitamaks, et külavanem on riigi ja omavalitsuse poolt tunnustatud küla esindaja ning et külavanemaid koheldakse riigis austuse ja lugupidamisega, heatahtlikult; samas on tegemist tõepoolest üksnes kontaktisikuga, mitte vallavalitsuse ametniku ega töötajaga.

Muud külavanema ametikandjaga seotud ootused on sätestatud vastavates paragrahvides külavanema õiguste ja ülesannete all.

Külaelaniku mõiste

Külavanema mõiste ja rolli määratlemise kõrval on oluline statuudis määratleda ka külaelaniku mõiste. Ei ole külavanemat ilma külata ega küla ilma külaelaniketa.

Eestis puudub ühtne külaelaniku määratlus, nagu puudub ka ühtne küla määratlus. Riigitasandi õigusaktid antud küsimust ei reguleeri; omavalitsuste tasandil on aga külaelaniku määratlemisel kasutusel väga erinevad mudelid.

NÄITEID PRAKTIKAST:

Vastseliina valla külavanema statuut:

Külaelanik – inimene, kellel on vastavas külas alaline või ajutine elukoht

Kareda valla aleviku- ja külavanema statuut:

Külaelanik on isik, kellel on vastavas külas alaline elukoht või omab kinnisvara või suvekodu.

Märjamaa valla külavanema statuut

Külaelanik on isik, kes elab alaliselt külas või omab külas hoonestatud kinnisvara.

Viljandi valla aleviku- ja külavanema statuut

Hääleõiguslikuks aleviku- või külaelanikuks loetakse 16. eluaastast alates elanikke, kelle elukoht on alevik või küla või kes omab selles alevikus või külas kinnisvara, millega seonduvaid küsimusi otsustatakse.

Kuusalu valla külavanema statuut:

Külaelanik on inimene, kellel on selles külas alaline elukoht. Alalise elukoha määramise aluseks on rahvastikuregistri andmebaas.

Vormsi valla külavanema statuut ja külakoosolekute läbiviimise kord:

Külaelanik on isik, kelle alaline elukoht Eesti Rahvastikuregistris on registreeritud vastavas Vormsi valla külas. Talu esindaja on talu poolt valitud isik, kellel on külakoosolekul otsuse langetamiseks hääletamise õigus. Külavanema valimisel on hääleõigus küla igal talul. Hääletatakse põhimõttel, et igal talul ehk nn „suitsul“ on üks hääel. Erandi moodustavad kortermajad ja reaalosadeks jagatud talud, kus iga korteri või reaaloosa käsitletakse eraldi taluna v.a juhul kui tegemist on ühe leibkonnaga. Esindajal on õigus hääletada ainult ühe talu nimel.

Vihula valla külavanema statuut (kuni 17.02.2017)

Külaelanik on käesoleva statuudi mõistes inimene, kellel on vastavas külas alaline elukoht või kinnisvara.

Vihula valla aleviku- ja külavanema statuut (muudetud vaidluste tõttu alates 18.02.2017)

Aleviku- või külaelanik on käesoleva statuudi mõistes inimene, kelle rahvastikuregistri järgne elukoht on selles alevikus või külas /.../ Aleviku- või külavanem valitakse ja vabastatakse ametist vähemalt 16. aastaste elanike poolthääle enamusega aleviku- või külaelanike koosolekul. Hääletamisest on õigus osa võtta isikul, kelle rahvastikuregistri järgne elukoht on koosoleku toimumise aasta 1. jaanuari seisuga vastavas alevikus või külas.

Külaelaniku määratlused Eesti valdade külavanema statuutides võib üldjoontes jagada kolmeks

- määratlemata jätmine;
- määratlemine elukoha alusel;
- määratlemine elukoha ja kinnisvara alusel

Määratlemata jätmine

Eestis on valdasid, kes külavanema statuudis külaelanikku ei määratlegi. Selline lahendus aitab tagada paindliku lähenemise, mis vastab küla eripäradele, vajadustele ja enesemääratlemise soovile. Ideaalis võikski külaelaniku määratlus olla külasisese kokkuleppe küsimus.

Samas näitab praktika, et õigusselguse puudumine võib põhjustada vaidlusi ning äärmuslikel juhtudel lausa külasisest vastandumist. Vaidlusi võib täheldada pigem suuremates, alevikulaadsetes külates või dünaamilisema elurütmiga külates, näiteks populaarsemates suvituspiirkondades, kus külaelanike arv võib periooditi mitmekordistuda. Selliste piirkondade külarahval – nt saarte praktikas vahel sõbralikult kutsutud ka „püsikud“ ja „suvikud“ – võib olla väga erinev taust ja väärtushinnangud, samuti erinevad ootused külaelule ning erinevad võimalused külaellu panustamiseks, mis võib omakorda tekitada teravusi. Seega on külaelaniku määratlemata jätmine statuudis sobivaks lahenduseks eelkõige valdades, kus ei nähta ohtu vaidluste tekkimiseks.

Määratlemine elukoha alusel

Eesti praktikas on külaelanikku määratletud nii alalise elukoha mõiste alusel kui kombineeritult ajalise ja ajutise elukoha mõiste alusel. Alalise elukoha all peetakse eelkõige silmas rahvastikuregistri järgset elukohta, ajutise elukoha mõiste pakub aga võimaluse hõlmata külaelanike määratlusse ka suvitajad jm ajutised või hooajalised elanikud.

“Alaline elukoht” võib esmapilgul ehk tunduda küll üheselt mõistetav määratlus, kuid kehtivas õiguses “alalise” ja “ajutise” elukoha legaaldefiniitsioon tegelikult puudub. Õigusselguse tagamiseks on seetõttu kindlasti otstarbekam määratleda külaelanikud rahvastikuregistri alusel (heaks näiteks on siin Kuusalu valla külavanema statuut, vt ülal). Rahvastikuregistril põhinev määratlus võimaldab saada konkreetse ülevaate külaelanikest – nimekirjana ning vajadusel lausa kindla kuupäeva seisuga. Samuti räägib rahvastikuregistri järgse määratluse kasuks asjaolu, et ka rahvaesindajate valimise üldprintsiipide kohaselt on hääleõigus vaid rahvastikuregistrisse kantud elanikul. Seda põhimõtet kohaldatakse Eestis nii Euroopa Parlamendi, Riigikogu kui kohaliku omavalitsuse valimistel, samuti rahvahääletusel. Fiktiivsete sissekirjutuste vältimiseks on soovi korral võimalik rakendada kuupäevalist piirangut (vrld kohaliku omavalitsuse volikogu valimised, kus valijate elukoht fikseeritakse 1. augusti seisuga, või nt maamaksu soodustus või tulumaksu laekumine, mille puhul on määravaks kuupäev 1. jaanuar, vt ka Vihula valla külavanema statuut ülal).

Kui külaelanikena käsitleda aga üksnes rahvastikuregistrisse kantuid, jätame teadlikult kaasamata kõik sissekirjutuseta külaelanikud, üürnikud, suvekodu omanikud, külas asuvatel äripindadel toimetajad jne. Paljudel Eesti inimestel on maakodu või suisa teine kodu, kus veedetakse märkimisväärne osa oma ajast - erinevaid aja jagamise ja kaugtöö vorme rakendav elustiil ei võimaldagi sageli määratleda kindlat elukohta. Mõnes külas selliseid inimesi ei ole, kuid teistes külates võib nende arv olla küllaltki märkimisväärne. Samuti võib rahvastikuregistrisse kantud elanike hulgas olla neid, kes külas realselt ei ela (näiteks töötavad või õpivad teises linnas või riigis). Külaelaniku üldmõiste määratlemisel tuleb neid aspekte hoolikalt kaaluda.

Määratlemine elukoha ja kinnisvara alusel

Eesti praktikas kõige enim kasutatav lahendus määratleb külaelaniku alalise elukoha ja kinnisvara alusel. See tagab tõeliselt laiapõhjalise lähenemise, kaasates nii alalised elanikud (rahvastikuregistri andmetel) kui suvilate või maatükkide omanikud (kinnistusregistri andmetel).

Praktikas ilmnenuvad vaidlused aga näitavad, et ka siin on aspekte, mida tuleks hoolikalt kaaluda:

- Kinnisvara mõiste määratlemine

Kas hõlmatud peaks olema vaid elamud või ka muu kinnisvara, sh elamukrundid, metsamaa, transpordimaa, jne?

- Kinnisvara omaniku määratlemine

Kas hõlmatud peaks olema vaid üks omanik või ka kaas-/ühisomanikud? Kas hõlmatud on ka alaealised kinnisvara omanikul? Kas hõlmatud peaksid olema ka omaniku perekonnaliikmed, kes kinnistul elavad? Kui külas omab kinnisvara ettevõtte, kas ka juriidilisel isikul peaks olema hääleõigus? Kui nii, siis kas hääleõigus peaks olema juriidilise isiku esindajal või omanikel? Kuidas käituda olukorras, kus külas omab kinnisvara 10 000 aktsionäriiga suurettevõtte (näide pärineb Haljala vallast, Käsmu külast)?

Külaelaniku määratlemisel valla külavanema statuudis on eelkõige oluline säilitada paindlikkus ning küla vajadustele vastavus. Külavanema statuut võib, kuid ei pruugi ilmingimata külaelanikku lõplikult määratleda – **see ongi suuresti kogukonna kokkuleppe küsimus**, mistõttu tuleks ka lahendus kujundada teineteisemõistmise ja kokkuleppe teel, pöörates tähelepanu nii konkreetse küla eripäradele ja vajadustele kui ka sellele, millist sõnumit soovib küla anda omavalitsusele, kes statuudi kinnitab, ning omavalitsus omakorda külale.

Külavanema mõiste kohaselt valivad külavanema „hääleõiguslikud külaelanikud“. Kasutatud sõnastus on mõeldud lisama paindlikkust lahenduse kujundamisel. Kuna külavanem peab statuudi kohaselt lähtuma küla ühistest huvidest (mis kujundatakse ideaalis demokraatlikel küla üldkoosolekutel, kus hääletatakse vastavalt küla paremale äranägemisele), on muu hulgas mõeldav ka lahendus, mille kohaselt saavad külavanemat valida vaid rahvastikuregistrisse kantud külaelanikud, kuid kõikidel teistel küla üldkoosolekutel otsuseid kujundada nii rahvastikuregistrisse kui kinnistusregistrisse kantud külaelanikud. Ka see võib olla üks võimalik lahendus, tasakaalustades rahvaesindajate valimise üldpõhimõtted ja küla enesemääratlemise õiguse.

Soovituslik lahendus:

Hääleõiguslik külaelanik on vähemalt 16. aastane füüsiline isik, kelle alaline elukoht või kinnisvara on asjaomases külas. Alalise elukoha määramise aluseks on rahvastikuregister, kinnisvara määramise aluseks kinnistusregister.

§ 3 Külavanema kandidaadile esitatavad nõuded

Külavanema kandidaat

Külavanema kandidaadi määratlemine sõltub suuresti sellest, kuidas on eelnevalt määratletud “külaelanik”. Uuesti tõusetub küsimus, kas külavanemaks võivad lisaks alalistele (s.t. rahvastikuregistri järgsetele) elanikele kandideerida ka külas kinnisvara

omavad inimesed (ja näiteks nende perekonnaliikmed) ja küla territooriumil tegutsevate mittetulundus- või äriühingutega seotud inimesed, kes ei pruugi olla külaelanikud rahvastikuregistri tähenduses. Siin tuleb kaaluda küla vajadusi ja külavanema valimise eesmärke. Näiteks on paljudes Eestimaa valdades täna mitmel külal ühine külavanem. Selline piirkondlik mitme-küla-vanem ei saa kuidagi olla kõikide esindatavate külade elanik rahvastikuregistri mõttes.

Soovitus (täiendada vastavalt kogukonna kokkuleppele):

Külavanemaks võib valida hääleõigusliku külaelaniku, kes on valimise hetkel vähemalt 18-aastane.

Mitme-küla-vanem

Statuut peaks selgesõnaliselt sätestama, et külavanema võib valida mitme küla või ka terve piirkonna (nt kandi) peale. See on Eestis levinud praktika ning statuut ei tohiks seada piiranguid, kui mitme küla peale võidakse mitme-küla-vanem valida. Mitme-küla-vanemat võib soovi korral nimetada ka piirkonnavanemaks, kandivanemaks vms.

Eelkõige valdades, kus seni puudub külavanema institutsioon ning külade struktuuri ja halduskoormuse tõttu ei ole otstarbekas igas külas külavanemat valida, soovitame aktiivsemalt rakendada esindaja valimist mitme küla peale ning edendada külade huvide esindatust piirkonnana. Oluline on leida sobilikke lahendusi huvikaitsese tagamiseks, mitte jätta huvikaitsjat valimata.

Ühes piirkonnas asuvad külad võivad valida ühise külavanema.

Soovi korral võib vanema valida ka küla määratlusest kitsamale territooriumile. Eesti praktikast on tuua näiteid, kus külale on valitud nii külavanem kui eraldi külaosavanem.

NÄITEID PRAKTIKAST:

Näiteks sätestab Põlva valla külavanema statuut võimaluse valida külades, kus elanike arv ületab 200, külaosavanema vähemalt 30 lähestikku paikneva majapidamise kohta. Selliselt on külaosavanem valitud näiteks Mammaste külas, Hatiku külaosas.

Kandidaatide esitamine

Praktikas on külaelanikud soovinud võimalust kandidaatide nimekirjaga eelnevalt tutvuda ning anda kandidaatidele võimaluse iseennast ja oma programmi tutvustada. Väikestes külades võib selleks puududa igasugune vajadus – sellisel juhul tuleks korda lihtsustada selliselt, et kandidaate võib esitada üldkoosolekul kohapeal - kuid

suuremate külade elanikud võivad mitme kandidaadi puhul vajada aega otsuse langetamiseks.

Teade külavanema valimise kohta peab olema välja pandud ja avaldatud kohalikus lehes vähemalt kaks nädalat enne küla üldkoosoleku toimumist. Kandidaatide nimed esitatakse küla üldkoosoleku kokkukutsujale kirjalikus vormis. Kandidaatide lõplik nimekiri avaldatakse vähemalt üks nädal enne küla üldkoosoleku toimumist.

Hea tava on külavanema kirjalik nõusolek - külaelaniku omakäeline kinnitus, et ta on nõus kandideerima külavanemaks:

Külavanema kandidaadid peavad andma kirjaliku nõusoleku kandideerimiseks.

§ 4 Külavanema valimise kord

Külavanema valimise üldpõhimõtted ja valimise algatamine

Külavanem valitakse hääleõiguslike külaelanike poolt küla üldkoosolekul. Kuna külavanema valimise kord kehtestatakse külavanema statuudiga, s.t. valla tasandi õigusaktiga, tuleb külavanemat valiva üldkoosoleku läbiviimisel järgida statuudis kehtestatud korda. Selle poolest erineb külavanemat valiv üldkoosolek mis tahes muust tavapärasest küla üldkoosolekust, mille kokku kutsumist ja läbiviimist võib küla korraldada vastavalt oma paremale äranägemisele. Eesti praktikas on siiski ka näiteid, kus valla tasandil on reguleeritud nii külavanemat valiva üldkoosoleku kord kui muude külakoosolekute läbiviimise kord (nt Vormsi valla külavanema statuut ja külakoosolekute läbiviimise kord).

Külavanema valimiseks tuleb kõigepealt kokku kutsuda külavanemat valiv üldkoosolek. Reeglina kutsub sellise üldkoosoleku kokku külavanem ise – ametiaja lõppedes või ametist vabatahtlikult tagasi astudes. Kui külavanemat ei ole veel valitud, peaks üldkoosoleku kokku kutsuma vallavanem või teatud arv külaelanikke (näiteks 1/4 külaelanikest, kui see on määratletav). Samuti võib külavanemat valiva külakoosoleku kokku kutsumise õiguse soovi korral anda külaseltsi juhatusele.

Külavanemat valiva küla üldkoosoleku kokkukutsumise saavad algatada vallavanem, külavanem, külaseltsi juhatuse või 1/4 külaelanikest.

Eesti praktikas on külavanemate valimise sageli algatanud vallavalitsus. See on hea lahendus eelkõige piirkondades, kus küla huvikaitse seni sootuks puudub. Ühinenud vallas võib traditsioonide erinevusest tingituna kujuneda olukord, kus ühe ühineva valla territooriumil on huvikaitse täielikult välja kujunenud, kuid teises ühinevas vallas täielikult puudub. Sellistel puhkudel soovitame vallavalitsusel huvikaitseta külates kokku kutsuda külavanemat valiv üldkoosolek ning pakkuda omalt poolt

(vallasekretäri, kogukonnanõuniku, arendusnõuniku abil) nõustamist ja tuge selle läbiviimisel. Oluline on leida külas toimkond (nt külaseltsi juhatus), kes külavanema valimise korraldamise enda kanda võtaks. Vald ei saa külavanemat omal initsiatiivil paika panna - valla pakutud külavanema kandidaat ei pruugi olla külaelanike jaoks parim valik. Vald võib küll algatada külavanema valimise protsessi, kuid enne tegelikke valimisi tuleb teatepulk ehk asja korraldamine küla toimkonnale või aktiivile üle anda.

Külavanema valimise läbiviimise puhul mängib taas olulist rolli külaelaniku määratlus. See, kuidas eelnevalt määratleti "külaelanik", annab nüüd küllaga seotud vähemalt 16. aastasele isikule õiguse osaleda külavanema valimistel:

Külavanema valivad vähemalt 16. aastased hääleõiguslikud külaelanikud küla üldkoosolekul hääletamise teel.

Volituse alusel hääletamine

Tähelepanu tuleks pöörata asjaolule, et kui statuut volituse alusel esindamist otsesõnu ei keela, on see iseenesest õiguslikult lubatav, kuna rakendub TsÜS § 115 lg 1, mille kohaselt võib tehingu (ka tahteavalduse kui ühepoolse tehingu) teha esindaja kaudu; lisaks tuleks lähtuda ka üldisest TsÜS tahteavalduse volitamise printsiibist, mis ei sea esindatavate tahteavalduste arvule piiranguid (s.t. üks külaelanik võib kohaste volituste olemasolul esindada kuitahes mitme teise külaelaniku häält). Samas põhjustavad volitused kindlasti segadust ja lisavad halduskoormust. Samuti ei ole külavanema valimistel volituste kasutamine kooskõlas rahvaesindajate valimise üldpõhimõtetega. Seetõttu ei soovita me võimaldada volituste alusel hääletamist. Küll aga võib kaaluda valimiskasti kasutamist külaelanike puhul, kelle reaalne tervislik seisund ei võimalda koosolekul osaleda.

Kui lähtuda rahvaesindajate valimise üldpõhimõtetest, on üheks teoreetiliseks võimaluseks ka eelhääletamine, kui küla seda vajalikuks peab. See suurendab aga kindlasti halduskoormust ning võib potentsiaalselt tekitada segadust, välja arvatud ehk juhul, kui kasutatakse moodsaid e-hääletamise võimalusi. Eesti praktikas selliseid võimalusi seni kasutatud ei ole.

Igal osaleval hääleõiguslikul külaelanikul on külavanema valimisel üks hääl. Hääletamine on isiklik, hääle edasivolitusõiguseta.

Kvooruminõue

Oluline on mõelda, kas ja kuidas piiritleda kvooruminõue, st vajalikkude küla üldkoosolekul osalevate külaelanike arvu (osakaalu külaelanike üldarvust, kui see on määratletav). Käesoleva juhendmaterjali näidisstatuudis on jäetud see küsimus reguleerimata. See tähendab, et ei ole määratletud, kui palju külaelanikke külavanema valimistel peab osalema, et külavanem saaks valitud. Ühtse kvooruminõude kehtestamine on problemaatiline, eriti olukorras, kus külaelaniku mõiste ei ole selgelt määratletud ning külaelanike täpne arv on seetõttu teadmata.

Kui kvooruminõuet mitte kehtestada, võib külavanema valida kuitahes väike kildkond, kes külavanemat valival üldkoosolekul osaleb. Sellisel juhul saab külavanem küll

valitud, kuid külarahva enamik, keda koosolekul ei olnud, ei pruugi külavanema valimisest teadagi saada või keeldub äsjavalitud külavanemaga leppimast ja koostööd tegemast. Selliselt valitud külavanemal on keeruline leida küla tuge ning tegutseda küla ühendaja ja ühiste huvide esindajana.

Kui kehtestada kvooruminõue ning see osutub liiga kõrgeks, eksisteerib oht, et külavanema valimiseks vajalike osalejate arv ei tule täis. Põhjuseid võib olla mitmeid: info koosolekust ei jõua inimesteni, inimesed on passiivsed või ükskõiksed, ei tunne huvi ühistegevuse vastu, ei näe külavanema valimisel mõtet vms.

Kui aga kehtestatud kvooruminõue osutub liiga madalaks, eksisteerib teoreetiline risk paralleelsete külavanemate valimiseks. Asjaomane risk on kindlasti suurem külades, kus on ühel või teisel põhjusel tekkinud vastandumine. Üks huvigrupp valib külavanema, vastates küll kvooruminõudele, kuid kaasamata külaelanike enamust. Samaaegselt võib kvooruminõudele vastavad külavanema valimised korraldada ka teine huvigrupp. Võib kujuneda paradoksaalne olukord, kus külale tekib kaks külavanemat ja mõlemad valimised on aktsepteeritavad, kuna kvooruminõue on täidetud.

Seetõttu on otstarbekas lisada statuuti sätte paralleelsete külavanemate tekkimise välistamiseks:

Külale valitakse üks külavanem ning külal ei ole korraga enam kui üks külavanem.

Meie peamine soovitus on kaasata külavanema valimistele võimalikult palju külaelanikke. Pole mõtet loota, et teate ülespanemine käidavates kohtades - küla keskus, kauplus, sidejaoskond vms – asendaks vahetut külarahvaga suhtlemist. Kõige tõhusam viis külarahva teavitamiseks ning kaasamiseks on käia läbi kõik majad-korterid ja suhelda. Kui küla aktiiv on küllalt suur, on see täiesti võimalik. Vallast on kättesaadavad kõik rahvastikuregistri ja kinnistusregistri andmed; selleks tuleb vaid vallasekretärile esitada teabenõue. Võimaluse korral tuleks külaelanike poole pöörduda ka e-maili, sotsiaalmeedia ja küla/valla kodulehe kaudu. Nagu eelpool mainitud, võiks kohustuslik olla ka teate avaldamine valla või kohalikus lehes.

Külavanemat valiva üldkoosoleku läbiviimine

Üldkoosolekul osalejad registreeritakse ning üldkoosolek protokollitakse.

Üldkoosoleku alguses valivad hääleõiguslikud külaelanikud üldkoosoleku juhataja ja protokollija. Üldkoosoleku juhataja juhib üldkoosolekut ja viib läbi hääletamise. Üldkoosoleku protokollija tagab üldkoosoleku käigu ja otsuste protokollimise. Protokollile kirjutavad alla üldkoosoleku juhataja ja protokollija.

Registreerimislehele kantakse külavanemat valiva üldkoosoleku kuupäev. Kõik hääleõiguslikud külaelanikud märgivad lehele oma ees- ja perekonnanime ning annavad allkirja, kinnitamaks üldkoosolekul osalemist. Registreerimislehele peab alla kirjutama üldkoosoleku juhataja ja protokollija ning leht moodustab üldkoosoleku protokollile lahutamatu lisa.

Protokolli kantakse arutelu käigus tehtud ettepanekud, hääletamise tulemused ning otsused. Omavalitsuses on asjaajamiskorraga kehtestatud nõuded protokollile; protokollil lõplikuks vormistamiseks on mõistlik paluda abi vallasekretärit.

Külavanem valitakse hääletamise teel

Hääletamine on üldjuhul avalik, v.a. juhul, kui kasvõi üks hääleõiguslik külaelanik nõuab salajast hääletamist. Avalikul hääletamisel avaldatakse kandidaadile toetust käetõstmisega. Hääled loeb kokku üldkoosoleku juhataja ning teatab tulemuse koheselt. Salajane hääletamine viiakse läbi hääletussedelite abil. Salajase hääletamise korraldamiseks valitakse vähemalt kolmeliikmeline valimiskomisjon, kes viib hääletamise läbi ja koostab hääletamise tulemuste kohta protokoll.

Väikeste külade ja üheainsa kandidaadi puhul on avalik hääletamine kindlasti kõige lihtsam ja mõistlikum valik. Juhul, kui külavanema ametikohale on aga mitu kandidaati, eelkõige juhul, kui külas on välja kujunenud erinevad huvigrupid, kes tahavad külavanemaks “oma kandidaati”, ei pruugi kõik külaelanikud soovida oma poolehoidu või vastuseisu konkreetsele kandidaadile avalikult näidata ning eelistada võiks salajast hääletamist.

Salajane hääletamine on tavapärane ka kõikide teiste rahvaesindajate valimisel. Seetõttu ei ole veenvaid argumente, miks ei peaks seda võimaldada. Külavanema valimine on ajalooline, pidulik sündmus, kus rituaalil on kindlasti oma koht.

Külavanemaks valitakse kandidaat, kes kogub rohkem kui pool üldkoosolekul osalenud hääleõiguslike külaelanike häältest.

Kui ükski esitatud kandidaatidest ei kogu nõutavat häälteenamust, viiakse läbi kordushääletamine. Kordushääletamisel jäävad kandideerima kaks enim hääli saanud kandidaati.

Kui on üks kandidaat ja ta ei saavuta vajalikku häälteenamust, korraldatakse uus valimine, kusjuures hääletamise läbinud kandidaati enam üles seada ei saa.

Rohkem kui pool häältest tähendab, et poolt peab hääletama üldkoosolekul osalejatest 50% + 1 hääl.

Üldkoosolek valib koos külavanemaga külavanema asendaja. Külavanema asendaja valitakse külavanema ettepanekul ja samas korras, mis külavanem.

Külavanema asendaja valimine on soovituslik. See annab kindlustunde ka külavanemale endale, eriti suuremate külade puhul. Asendaja saab täita külavanema ülesandeid külavanema äraolekul.

Lisaks külavanemale võib üldkoosolek valida ka külakogu (Eesti praktikas vahel nimetatud ka külavanema eestseisus), s.t. külavanema kõrvale veel 2-4 inimest, kes

aitaksid külavanemat tema töös. Üks neist võib olla ka külavanema asendaja. On külasid, kus külakogu valimine ei ole vajalik ega otstarbekas – näiteks on külavanem ühtlasi ka külaseltsi juhatuse liige või selle esimees ning vajalikku rolli täidab külaseltsi juhatus. Kuid külades, kus külaselts puudub, on külavanemal külakogust kindlasti abi. Samuti aitab see tagada küla võimalikult demokraatliku esindamise ning erinevate huvide arvesse võtmise. Külakogu üks liige peaks kindlasti olema küla noorte esindaja, kes aitaks kaasata noori küla tegevustesse. Lõppastmes on just noored need, kelle tuleviku jaoks me küla hoiame ja edendame.

Üldkoosoleku juhataja esitab külavanema valimise kohta koostatud protokolliga koos registreerimislehega vallavalitsusele kümne (10) päeva jooksul üldkoosoleku toimumise päevast arvates.

Protokolliga alusel kinnitab vallavolikogu külavanema ning vallavalitsus võib sõlmida temaga vallavalitsuse ülesannete täitmise lepingu.

Vallavalitsuse ülesannete täitmise lepingu sõlmimist külavanemaga võimaldab KOKS § 58 lg 4. Lepinguga on võimalik täpsustada vallavalitsuse poolt antavad ülesanded, sõltuvalt valla ja küla vajadustest. Vt lisainfo statuudi § 9.

§ 5 Külavanema õigused

Külavanemal peaks olema vähemalt järgmised õigused:

1. Esindada küla

2. Algatada külaelu probleemide lahendamiseks arutelusid ning kutsuda kokku ja juhatada küla üldkoosolekuid ühiste seisukohtade kujundamiseks ja otsuste vastuvõtmiseks.

Külavanemal on õigus esindada küla ja selle elanikke vallavolikogus, vallavalitsuses ning riigiasutustes ja muudes institutsioonides. Külavanema määratluse kohaselt on külavanem küla esindaja, kes juhindub oma tegevuses küla ühistest huvidest ja seisukohtadest. Ideaalses külas kujundatakse ühised huvid ja seisukohad kogu külarahvast kaasavatel küla üldkoosolekutel (korraldatakse vastavalt vajadusele, kuid minimaalselt üks kord aastas), kus läbiviidavate arutelude eesmärk on jõuda üksmeelsele seisukohtadele. Küsimused, milles üksmeelsele kokkuleppele ei jõuta, otsustatakse hääletuse teel, poolthälteenamusega. Üldkoosolekul kujundatud otsustest ja suundadest lähtub ka külavanem oma tegevuses.

Külaelanike võimaliku vastandumise korral on külavanema roll leida ühisosa ning otsida lepitust, esindades igal ajahetkel külavanemana vaid neid huve, milles külaelanikud on ühisel meelel.

Külavanemal on vabadus (ning lausa soovitus) tegutseda külaseltsi juhatuse liikme või esimehena. Ühtlasi on külavanemal vabadus olla külas tegutseva mis tahes MTÜ, äriühingu või organisatsiooni liige (samuti vabadus kandideerida vallavolikokku või töötada vallavalitsuse liikmena). Kuid külavanem peab igal ajahetkel enesele aru andma, et külavanema amet on mis tahes külas tegutsevate ühingute ülene.

Külavanem esindab oma väärikas ametis küla tasakaalustatud huve, mitte isiklikke, kildkondlikke või parteilisi huve.

3.Nõuda küla huve puudutavate küsimuste arutamist vallavalitsuses, vallavolikogus, riigiasutustes või muudes institutsioonides, samuti külavanemate ümarlaua kokkukutsumist.

Külavanemal on õigus esitada vallavalitsusele või -volikogule taotlus küla puudutavate küsimuste arutamiseks või otsustamiseks vallavalitsuse või -volikogu istungil. Tavaliselt teeb valitsuse istungi päevakorra kohta ettepanekud vallavanem ja volikogu istungi päevakorra kohta volikogu esimees.

Samuti peaks külavanemal olema õigus taotleda ülevallalise või piirkondliku külavanemate ümarlaua kokkukutsumist lahenduste kujundamiseks olulistes küla ja kogukonda puudutavates küsimustes.

Vallavalitsus on kohustatud registreerima külavanemalt saadud taotluse digitaalselt peetavas dokumendiregistris. Külavanemal peab olema võimalus valla kodulehekülje kaudu kontrollida, millal tema esitatud taotlus on registreeritud, kellele lahendamiseks antud ja milline tähtaeg taotlusele vastamiseks on määratud.

Kirjalikult saabunud taotlusele vastatakse samas vormis (kirjalikult).

4.Teha kohaliku elu küsimustes vallavolikogu või –valitsuse õigusaktide vastuvõtmiseks, muutmiseks või kehtetuks tunnistamiseks algatusi, mis võetakse arutusele hiljemalt ühe kuu jooksul.

Algatus esitatakse vallavalitsusele eelnõuna, millele lisatakse küla üldkoosolekul osalenud ja eelnõu esitamise heaks kiitnud isikute allkirjastatud nimekiri. Kui algatatud küsimus kuulub volikogu pädevusse, esitab valitsus selle ühe kuu jooksul volikogule lahendamiseks koos omapoolse seisukohaga.

Algatust puudutava küla külavanemal on õigus osaleda algatuse arutelus vallavolikogus või –valitsuses.

Hetkel kehtivas kohaliku omavalitsuse korralduse seaduses on õigusaktide vastuvõtmiseks, muutmiseks või kehtetuks tunnistamiseks algatuste tegemise õigus

ühel protsendil hääleõiguslikel vallaelanikel. Külade ja kogukondade reaalsete vajaduste taustal ei ole ühe protsendi nõue haldusreformijärgsetes paisuvates omavalitsustes, kus võib olla mitmeid kümneid tuhandeid elanikke, enam proportsionaalne. Suures omavalitsuses ei ole külal enam võimalik oma demokraatlikke õigusi teostada. Kaob kogukondade hääli ning tekib ääremaastumine. Selle vältimiseks esitab Eesti Külaliikumine Kodukant Vabariigi Valitsusele ettepaneku KOKS § 32 muutmiseks selliselt, et **eelnõude algatamise õigus** oleks küla üldkoosoleku otsuse põhjal ka külavanemal.

5. Osaleda ettepanekutega ja avaldada arvamust vallavolikogu ja vallavolikogu komisjonide istungitel ning kutsutuna vallavalitsuse istungitel, kui arutatakse otseselt või kaudselt vastavat küla puudutavaid küsimusi. Istungite ja koosolekute toimumisest teavitatakse külavanemat eelnevalt.

Vastavalt KOKS § 58 lõikele 2 on külavanemal sõnaõigus volikogu istungil. KOKS § 44 lg 6 kohaselt peab külavanem sõna saamiseks pöörduma istungi juhataja poole. Ülejäänud istungitel ja koosolekutel osalemise õigus on valla otsustada.

Heaks tavaks on külavanemaid küla puudutavatest päevakorrapunktidest eelnevalt teavitada ning võimaldada külavanemal koosolekul toimuval arutelul osaleda.

6. Taotleda külale raha valla eelarvest ning toetusi erinevatest allikatest, lähtudes küla üldkoosolekul kinnitatud otsustest ja arengukavast.

Kogukondade peamised ootused uutele omavalitsustele seonduvad sooviga tagada küla rahastamises selgus ja läbipaistvus. Kogukonnaelu saab parimal viisil edendada, kui rakendada julgemalt kohalike omavalitsuste häid praktikaid külavanemate, mittetulundusühingute, seltsitegevuste, kultuuriürituste ja projektide toetamiseks valla eelarvest ning kujundada selle tarvis paindlikud ja läbipaistvad toetuse süsteemid.

Eesti parimaks praktikaks külade rahastamise läbipaistvuse tagamisel on valla **seltsitegevuse taotlemise, määramise ja kasutamise korra** kehtestamine, mis kirjeldab võimalusi ja tingimusi projektitoetuse ja tegevustoetuse taotlemiseks ja avalike teenuste delegeerimiseks ning määratleb selged külade rahastamise põhimõtted. Asjaomase korraga on võimalik näiteks fikseerida kindel iga-aastane summa küla toetamiseks (vrld Lääne-Saare valla nn „külaraha“) või üldpõhimõtte, mille kohaselt toetatakse projektide omafinantseeringu osa jne. Minimaalselt tuleks tagada, et külade rahastus pärast haldusreformi ei väheneks, võrreldes reformieelse perioodiga.

Seetõttu paneb Kodukant veelkord kõikidele uutele omavalitsustele südamele vajaduse kutsuda operatiivselt kokku külaliidrite ümarlaud ning koos määratleda küla rahastamise põhimõtted, millest külad saaksid tulevikus joonduda.

7. Esitada igal aastal taotlus valla eelarvest raha saamiseks, arvestades küla vajadusi.

Küla rahastamise põhimõtted lepatakse kokku ja sätestatakse vastavas korras. Taotluse esitamisel tuleb järgida korda, millises vormis, mis ajaks ja kellele on taotlus vaja esitada.

8. Korraldada küla arengukava koostamist ja elluviimist

Külavanema peamiseks töövahendiks on küla üldkoosolekul külarahvaga läbi arutatud ja kinnitatud **arengukava**, milles on kirja pandud visioon küla tulevikust ja rakenduskava selle elluviimiseks. Arengukava on ka oluline vahend projektide kaudu raha taotlemiseks. Arengukava on uuendatakse regulaarselt.

Külavanema õigus korraldada arengukava koostamist ei tähenda kohustust seda ise koostada. Külavanemat saab koostamise töös abistada külaselts, külaelanike aktiivgrupp, valla arendusnõunik või spetsialist vms. Lõppastmes peaks arengukava aga heaks kiitma küla üldkoosolek.

Arengukava on küla tuleviku vundament.

9. Taotleda vallavalitsuselt külavanema ülesannete ametikohustuste täitmisega seotud kulude hüvitamist.

Teemat on põhjalikumalt käsitletud §-s 9 „Külavanema ametitegevusega seotud kulude hüvitamine“.

10. Saada kohalikust omavalitsusest oma ülesannete täitmiseks vajalikke andmeid, infot, dokumente, õigusakte ja muud teavet, välja arvatud teabe, mille avaldamine on seadusega keelatud.

Vallavalitsuse ja vallavolikogu istungite kohta saab kõige täpsemat teavet vallasekretäri käest, sest tema valmistab ette istungite materjalid. Tavaliselt on vallasekretäri ülesanne ka kõikidele asjaosalistele teada anda istungi toimumisest ja sellest, mis arutusele tuleb. Istungite aja ja päevakorra kohta peab informatsioon olema valla kodulehel.

Ideaalsel juhul teavitab vallasekretär või kogukonnateemadega külavanemat konkreetset küla osas arutlusele tulevatest päevakorrapunktidest ka e-maili teel.

Külalt täieliku ülevaate saamiseks ning külaelanike tundmaõppimise soodustamiseks tuleb külavanemale tagada juurdepääs külaelanike andmetele (minimaalselt külaelanike nimed, võimalusel sünnikuupäevad, sissekirjutatud elanike aadressid, kinnistute omanike andmed). Asjaomase teabe saamiseks peaks külavanem esitama vallasekretärile teabenõude. Andmekaitse regulatsioonist tulenevalt võib vallasekretäril siiski puududa õigus asjaomaseid andmeid külavanemale väljastada. Sellisel juhul peab valla esindaja osalema küla üldkoosolekul, et kontrollida koosolekul

Kogukondade seisukohast on oluline igasuguse teabe vahetamine mitte ainult küla→vald suunal vaid ka vald→küla suunal. Külarahvas soovib olla informeeritud ja saada aru, kuidas vallas otsustamine toimub, s.t. miks sünnib üks otsus *versus* mõni teine. Palju saab siin ära teha vallavalitsus ise valla lehe, valla kodulehe, istungite veebiülekannete, sotsiaalmeedia jm kanalite kaudu. Ülejäänud osas saab vald info vahendajana kasutada külavanemat.

11. Juhtida külaelanike ning küla territooriumil viibivate füüsiliste ja juriidiliste isikute tähelepanu heakorda, avalikku käitumist jms puudutavatele probleemidele ning teha sellekohaseid märkusi.

Valla territooriumil kehtivad volikogu poolt kehtestatud avaliku korra ja heakorra eeskirjad. Kõik valla territooriumil viibivad isikud (ka juriidilised) on kohustatud neid täitma. Eeskirjad peavad olema avalikustatud valla kodulehel. Mõistlik oleks uurida, kas lisaks eelpoolnimetatutele on kehtestatud veel mõni eeskiri.

Täiendavaid küla heakorda reguleerivaid ning ühist avalikku ruumi kujundavaid otsuseid, on võimalik koos langetada ka küla üldkoosolekul.

12. Astuda külavanema kohalt tagasi, kutsudes selleks kokku küla üldkoosoleku.

Kui külavanemale on valitud asendaja, on mõistlik, et külavanem annab tagasiastumise avalduse asendajale. Asendaja korraldab üldkoosoleku ja uue külavanema valimise.

Kui külavanema ja vallavalitsuse vahel on sõlmitud vallavalitsuse ülesannete täitmise leping vastavalt KOKS § 58 lõikele 4, on külavanem kohustatud teavitama ka vallavalitsust lepingu lõpetamise soovist. Seda, kuidas täpselt lepingut lõpetada, tuleb vaadata lepingu sisust. Juhul, kui lepingus pole täpselt kokku lepitud, tuleb vallavalitsusele esitada kirjalik avaldus lepingu lõpetamiseks.

13. Saada tagasivalituks uueks ametiajaks.

Ametiaja pikkus sätestatakse külavanema statuudis (tavapäraselt kuni 5 aastat). Kui ametiaeg lõpeb, peab külavanem kokku kutsuma külavanemat valiva küla üldkoosoleku. Ametiaeg ei pikene automaatselt - külavanema volitused lõppevad tähtaja saabumisel, sõltumata sellest, kas ta kutsub üldkoosoleku kokku või mitte.

Üldkoosolekul annab ametist lahkuv külavanem aru oma tegevusest ning külale valitakse uus külavanem järgmiseks ametiajaks. Ametist lahkuval külavanemal on õigus kandideerida ka järgmiseks ametiajaks.

Ühe külavanema ametiperioodide koguarvule ei ole kehtestatud piiranguid. Tuleks aga mõista, et külavanema vahetumine on täiesti loomulik ja tervitatav nähtus, mis aitab kaasa küla üldisele dünaamikale ja tervisele ning tagab küla värske hingamise läbi aja.

§ 6 Külavanema ülesanded

1. Juhinduda oma tegevuses külakogukonna kokkulepetest ja vajadustest, küla arengukavast ning kohaliku omavalitsuse ja riigi õigusaktidest. Olukordades, millede lahendamine ei ole määratletud kehtivate õigusaktidega, lähtub külavanem üldinimlikest põhimõtetest ja inimõigustest.

2. Tegutseda küla esindaja ja ametliku kontaktisikuna

Külavanem on määratluse kohaselt nii külaelanike ühiste huvide esindaja väljaspool küla kui riigi ja kohaliku omavalitsuse ametlikult tunnustatud kontaktisik külas.

Sellisenä on külavanema ülesandeks:

- edastada külaelanike ühised ettepanekud ja probleemid vallavalitsusele, ja
- edastada külaelanikele omavalitsusest ja mujalt laekunud küla ja selle elanikke puudutavat informatsiooni.

Väga oluline on külaelanike või külavanema ettepanekud ja soovid esitada vallavalitsusele või volikogule kirjalikult. Siis on külaelanikel alati võimalus külavanema tegevuse kohta täpset teavet saada. Kirjalikule pöördumisele peavad volikogu esimees või vallavanem alati ka kirjalikult vastama ega saa külavanema pöördumist "ära unustada".

3. Näidata üles aktiivsust külas ühistegevuse organiseerimisel, toetada külaelanike omaalgatusvõimet ja ärgitada külaelanikke koostööle.

Külavanem on määratluse kohaselt küla ühendaja, hoidja ja edendaja, kes koordineerib ja aitab korraldada küla ühistegevusi ning ellu viia küla ühisprojekte. Sageli on külavanemad ise võtmerollis külarahva aktiivsuse tagamisel ja ühtsustunde loomisel. Mida initsiatiivikam on külavanem, seda aktiivsem on küla.

4. Kutsuda vähemalt üks kord aastas kokku küla üldkoosolek statuudis sätestatud korras ja esitada külaelanikele aruanne oma tegevuse kohta külavanemana.

Küla üldkoosolek tuleb kokku kutsuda nii sageli, kui vajalik, kuid vähemalt üks kord aastas. Samuti annab külavanem külarahvale oma tegevusest aru ametiaja lõppedes.

5. Esitada vähemalt üks kord aastas informatsioon vallavolikogule külavanema ja külaelanike tegevuse kohta.

Külavanem peab valda teavitama külaelanike muredest ja ühistest seisukohtadest vastavalt vajadusele. Aktiivsemates külades toimub suhtlemine vallaga iganädalaselt

või igakuiselt. Vähem aktiivsete külade vanemad peaksid esitama vallale ülevaate küla olukorrast vähemalt kord aastas.

6. Edastada külaelanikele vallavalitsusest ja mujalt saadud külaelanikke puudutavat informatsiooni.

Külavanem võiks kursis olla nii valla kui maakondlike õigusaktidega. Ideaalne külavanem hoiab end kursis ka vallas toimuvate protsessidega, minimaalselt selles osas, mis puudutab konkreetset küla. Külavanem võiks teada-tunda küla ja laiemalt ka kodukandi probleeme, olla informeeritud toimuvatest üritustest jne.

Külasisene infovahetus on suuresti külavanema korraldada. Parim viis on kindlasti isiklik suhtlemine külarahvaga - eritähelpanu vajavad seejuures just vanemad külaelanikud, kes nii tihti väljas ei käi ning kellel puudub juurdepääs tänapäevastele tehnilistele vahenditele. Infot saab tõhusalt vahetada ka küla infostendide kaudu. Samuti on otstarbekas luua küla e-maili list, võimalusel küla koduleht, kasutada sotsiaalmeedia võimalusi (nt küla Facebooki grupp). Üldist infot saab vahetada ka külaüritustel, olulised ühised otsused tuleks aga vastu võtta külakoosolekutel.

7. Aidata organiseerida õnnetusjuhtumite ja eriolukordade lahendamist.

Eriolukordades võib külavanemast küla kontaktisikuna olla palju abi. Kindlasti ei saa külavanemalt aga oodata juhtrolli eriolukordade lahendamisel. Samuti ei pea külavanem omama eriettevalmistust. Külavanem saab eelkõige olla abistavaks ja toetavaks jõuks, kes juhindub professionaalsete päästemetnike instruktsioonidest.

8. Tagada küla puudutava dokumentatsiooni säilimine.

Küla dokumentatsiooniks võib olla kirjavahetus, külakoosoleku otsused, protokollid, kõikvõimalikud lepingud vm külaeluga seotud dokumendid. Soovi korral võib külavanem korraldada küla ajaloo kogumist ja külakroonika pidamist.

9. Ametiaja lõppemisel kutsuda kokku küla üldkoosolek uue külavanema valimiseks.

§ 7 Külavanema asendamine

Külavanemat asendab külavanema äraolekul külavanema asendaja.

Külavanema asendajal on külavanema asendamise ajal kõik külavanema õigused ja kohustused.

§ 8 Külavanema volituste kestuse periood

*Külavanema ametiaja pikkus on kuni 5 aastat.
Külavanema ametiaja täpne pikkus otsustatakse külavanemat valival üldkoosolekul.*

Enim levinud praktika toimivate külavanema statuutide puhul on 2 kuni 5 aastat. Alla 2-aastast valimisperioodi ei soovitata, sest uus külavanem ei jõua ennast olukorraga kurssi viia ja oma tegevust ning koostööd vallaga korraldada.

Üle 5-aastane periood võib osutada liialt pikaks. Külavanema kandidaatidel võib tekkida hirm, et külavanema kohustustest ei saagi lahti. Seetõttu on mõistlik kehtestada ametiaja pikkus külavanema statuudis maksimummäärana. Ühelt poolt tagab see regulaarsed demokraatlikud valimised ja loomuliku hingamise, teisalt võimaldab see külal paindlikult otsustada – vastavalt külavanema ja külaelanike soovidele – kui mitmeks aastaks konkreetne külavanem valitakse.

Külavanema volitused lõpevad seoses:

1. Külavanema ametiaja lõppemisega

Ametiaja lõppemisel on külavanem kohustatud kokku kutsuma küla üldkoosoleku uue külavanema valimiseks. Ametiaeg ei pikene automaatselt - külavanema volitused lõpevad tähtaja saabumisel, sõltumata sellest, kas ta kutsub üldkoosoleku kokku või mitte.

2. Külavanema tagasiastumisega

Külavanem võib ise igal ajal külavanema ametist tagasi astuda.

Kui külavanemale on valitud asendaja, on mõistlik, et külavanem annab tagasiastumise avalduse asendajale. Asendaja korraldab üldkoosoleku ja uue külavanema valimise.

Asendaja puudumisel peab külavanem esitama tagasiastumise avalduse üldkoosolekule. Üldkoosoleku juhataja märgib avaldusele koosoleku toimumise kuupäeva ning viseerib avalduse. Üldkoosoleku juhataja on kohustatud viseeritud avalduse, üldkoosoleku protokolliga ja üldkoosolekust osavõtjate registreerimise lehe kümne tööpäeva jooksul esitama vallavalitsusele.

Kui külavanema ja valla vahel on sõlmitud leping vastavalt KOKS § 58 lõikele 4, lõpetab vallavalitsus lepingu avalduse alusel ning vallavolikogu kinnitab uue külavanema protokolliga alusel.

3. Külavanema tagasikutsumisega

Küla üldkoosolek võib külavanema igal ajal tagasi kutsuda. Külavanema tagasikutsumine otsustatakse küla üldkoosolekul hääleõiguslike külaelanike poolt, sarnaselt külavanema valimisega.

Külavanemat tagasikutsuva üldkoosoleku kokkukutsumise õigus on vallavanemal, külaseltsi juhatusel või 1/4 külaelanikest. Teade külavanema tagasikutsumise kohta peab olema välja pandud ja avaldatud kohalikus lehes vähemalt kaks nädalat enne küla üldkoosoleku toimumist. Tagasikutsumise teade võiks kanda viidet dokumendile, mis sisaldab tagasikutsumise põhjendust ning tagasikutsumise algatanud külaelanike nimekirja ja allkirju.

Üldkoosolekul osalejad registreeritakse, valitakse üldkoosoleku juhataja ja protokollija ning üldkoosolek protokollitakse. Külavanema tagasikutsumine otsustatakse salajasel hääletamisel. Külavanem loetakse tagasi kutsutuks, kui tagasikutsumise ettepaneku poolt hääletab rohkem üldkoosolekul osalenud hääleõiguslike külaelanikke kui ettepaneku vastu. Üldkoosoleku juhataja edastab protokolliga koos üldkoosolekul osalenud hääleõiguslike külaelanike registreerimislehena vallavalitsusele kümne tööpäeva jooksul üldkoosoleku toimumisest alates.

Kui vallavalitsuse ja külavanema vahel on sõlmitud leping vastavalt KOKS § 58 lõikele 4 loetakse leping lõppenuks protokolliga alusel.

4. Süüteo süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisega

Külavanema amet on lugupeetud ja väärikas amet.

5. Eesti rahvastikuregistri või kinnistusregistri andmete muutumisel selliselt, et külavanem ei vasta enam statuudis sätestatud tingimustele.

Külavanem peab vastama hääleõigusliku külaelaniku mõistele, sõltuvalt sellest, kuidas mõiste on statuudis määratletud.

§ 9 Külavanema ametitegevusega seotud kulude hüvitamine

Eesti omavalitsustes on heaks praktikaks külavanema ametitegevuse käigus tekkinud **kulude hüvitamine**. Kulude kompenseerimise põhimõtted on võimalik kehtestada külavanema statuudis, seltsitegevuse taotlemise, määramise ja kasutamise korras või külavanemaga vastavalt KOKS § 58 lõikele 4 sõlmitavas lepingus.

Erinevad omavalitsused kasutavad külavanemate tegevuskulude hüvitamiseks väga erinevaid lahendusi, sõltuvalt muu hulgas sellest, kas külas on asutatud ka külaselts ning kas külavanem tegutseb külaseltsi juhatuse liikmena või mitte. Mõnedes valdades määratakse külavanematele kindel kulude hüvitamise summa aastaks ja see on ühesuurune kõikide valitud külavanemate jaoks; teistes hüvitatakse külavanematele kütuse-, sideteenuste (telefon, internet) jms kulud vastavalt kuludokumentidele; kolmandates valdades külavanema kulusid ei kaeta, kuid külale eraldatakse raha projektipõhiselt (vastavalt esitatud taotlusele) või iga-aastase kindlasummalise eraldisena, mida küla saab kasutada omal äranägemisel. Põneva lahendusena on nt Lääne-Saare vallas kehtestatud nn külaraha, mis on mõeldud ühistegevuste läbiviimiseks, küla avalike objektide hooldamiseks või külaseltsi majanduskuludeks. Külaraha jagatakse üksnes nendele küladele, kus on valitud külavanem või asutatud külaselts. 50% külarahast jagatakse selliste külade vahel võrdselt ning ülejäänud 50% külaelanike arvu alusel.

Selguse tagamiseks soovitame omavalitsustel sätestada seltsitegevuse rahastamise põhimõtted seltsitegevuse taotlemise, määramise ja kasutamise korras ning külavanema tegevuskulude hüvitamine üldpõhimõttena külavanema statuudis.

Vallavalitsus hüvitab külavanema põhjendatud kulud külavanema poolt esitatud avalduse ja kuludokumentide alusel.

See võimaldab vallavalitsusel hinnata esitatud taotluse põhjendatust ning põhjendatud kulud hüvitada. Külavanema ametikuludeks võivad olla ametisõitudega seonduvad bensiinikulud, aga ka kontoritarvete kulud ja postikulud. Samuti on praktikas osaliselt kompenseeritud telefoni- ja interneti kulusid ning küla esindamisega otseselt seotud mõistlikke kulusid (nt vastuvõtukulud).

Külavanema põhjendatud kulud tuleks hüvitada, sõltumata sellest, kas külavanemaga sõlmitakse leping või mitte.

Lepingu sõlmimise võimalus KOKS § 58 lg 4 alusel

Valla vajadustest ning küla eripäradest lähtuvate vallavalitsuse ülesannete täitmiseks võib vallavanem sõlmida külavanemaga lepingu.

Valla ja küla vajadustest lähtuvate vallavalitsuse ülesannete täitmiseks on võimalik sõlmida vallavalitsuse ja külavanema vaheline leping KOKS § 58 lg 4 alusel. Esmalt koostab vallavalitsuse töötaja (nt vallasekretär või kogukonnanõunik) lepingu projekti ning võimaldab külavanemal sellega tutvuda, tehes vajadusel täiendusi ja parandusi.

Läbirääkimiste tulemusel allkirjastatakse mõlemaid osapooli rahuldav lepingu variant, mis lähtub konkreetse küla eripärast ja vajadustest.

Lepinguga on võimalik täpsustada kulude hüvitamise põhimõtted ja piirmäärad, vastastikuse soovi korral sätestada ka töötasu. Siin on kogukondade seisukohad siiski väga erinevad. Paljud külad peavad külavanema tööd auametiks, mitte töökohaks, ega toeta lepingulist lahendust, mille kohaselt makstakse külavanemale vallavalitsuse ülesannete täitmise eest töötasu. Külad soovivad, et külavanem jääks küla esindajaks ega muutuks valla käepikenduseks. Lepingud vallaga on täna pigem harvaesinevaks võimaluseks (nt 2017. a. läbiviidud uuringule vastanute hulgas vaid 7,5% külavanematest).

Samas leidsid paljud Kodukandi 2017. a. küsitlusele vastanuist, et vald võiks usaldada külasid kohaliku elu ja teenuste korraldamisel. Enam kui pooled küsitletutest oleksid valmis võtma suurema vastutuse, neist pooled omakorda küll vaid lisarahastuse korral. Uuring näitab, et ka omavalitsused oleksid valmis usaldama külade hoolde kohalikke teenuseid.

Tegemist on KOV pädevuses olevate küsimustega. Külavanemad ja vabaihendused saavad küll toetada teenuste kättesaadavust piirkonnas, kuid lahendused sõltuvad suuresti konkreetse küla eripäradest, mistõttu tuleb need leida vallaga läbirääkimiste ja kokkulepete teel.

§ 10 Külavanema ametimärk

Volikogu poolt kinnitatud külavanemale antakse ametimärk koos tema õigusi tõendava tunnistusega.

Ametikohuste täitmisel kannab külavanem ametimärki. Külavanem võib ametimärki kanda ainult oma volituste kehtivuse ajal.

Volituste lõppemisel tagastatakse ametimärk volikogule, kes annab märgi edasi järgmisele valitud külavanemale.

Eestis on heaks praktikaks, et külavanemal on **ametimärk**. Reeglina kannab ametimärk valla vappi.

Ametimärk annab kindlustunnet selle kandjale. Ametimärki kandes on kõigile selge, mis ametimehega tegemist; see hoiab ära palju asjatut selgitamist ja põhjendamist. Külavanemad on ametimärgiga praktikas väga rahul.

Ametimärk võiks olla „pärandatav“, s.t. ametimärk tagastatakse volituste lõppemisel ning antakse üle järgmisele külavanemale. Külavanematele, kes on oma kogukonda teeninud mitu järjestikust ametiaega, võib märgi jätta volikogu otsusega mälestuseks, tänutäheks pikaajalise teenistuse eest.

Kuusalu vald¹

Otepää vald²

Avinurme vald³

Viimsi vald⁴

Kuusiku küla

§ 11 Kohaliku omavalitsuse ülesanded

Soovitame omavalitsustel võtta statuudiga järgmised ülesanded:

1. Volikogu kinnitab nõuetekohaselt esitatud dokumentide alusel külavanema ning annab talle üle külavanema ametimärgi koos õigusi tõendava tunnistusega.

Kui kohalik omavalitsus on kehtestanud külavanema statuudi ja küla on valinud külavanema statuudis sätestatud korras, on kohalikul omavalitsusel kohustus külavanem kinnitada ning temaga igakülgset koostööd teha.

2. Vallavalitsus tagab külavanemale tema tegevuseks vajalikud andmed, info, dokumendid, õigusaktid ja muu teabe, välja arvatud teave, mille avaldamine on seadusega keelatud.

3. Vallavalitsus avaldab küla puudutava informatsiooni valla ajalehes ja kodulehel ning edastab külavanemale küla ja külaelanikke puudutavat teavet.

¹ Foto allikas: http://ursamel.blogspot.com/ee/p/blog-page_27.html

² Foto allikas: http://www.kylauudis.ee/wp-content/uploads/kylavanema_mark-640x4801.jpg

³ Foto allikas: <http://www.avinurme.ee/?s=661>

⁴ Foto allikas: <http://maaleht.delfi.ee/news/maaleht/uudised/kodukant-naitab-ametimarke?id=66792139>

4. Vallavalitsus hoiab külavanemat kursis valla menethuste ja otsustusprotsessidega, teavitades külavanemat õigeaegselt istungite ja koosolekute toimumise aegadest ning päevakorras olevatest küsimustest. Vajadusel abistab vallavalitsus külavanemat päevakorraküsimuste ettevalmistamisel.

5. Vallavalitsus ja vallavolikogu arutlevad neile otsustamiseks suunatud külaelanike huvisid puudutavaid küsimusi ja menetlevad külavanema algatatud eelnõusid.

Lisaks külavanemale vajaliku teabe tagamisele ning küla puudutava informatsiooni avaldamisele valla ajalehes ja kodulehel võiks valla ülesandeks olla ka külavanemate kursis hoidmine valla otsustusprotsessidega, eelkõige konkreetset küla puudutavate teemade osas (s.t. istungite päevakorrapunktide eelnev edastamine; kutsed istungil osalemiseks ning hilisem protokollide saatmine; võimalusel istungite jälgimise võimaluse tagamine veebis jms) ning külavanema algatatud eelnõude menetlemine.

6. Vallavalitsus korraldab vallaametnike väljasõite küladesse.

Vallaametnike (nt kogukonnanõuniku) väljasõitude korraldamine küladesse/kantidesse aitab külarahvast paremini informeerida ning selgitada, miks üks või teine otsus on sündinud. Samuti võimaldab see vahetult ära kuulata külaelanike mured ja pidada külaelanikega mõttetalguid.

7. Vallavolikogu kujundab kogukonnakoostöö mudelid, kaasates külade esindajad valla otsustusprotsessi:

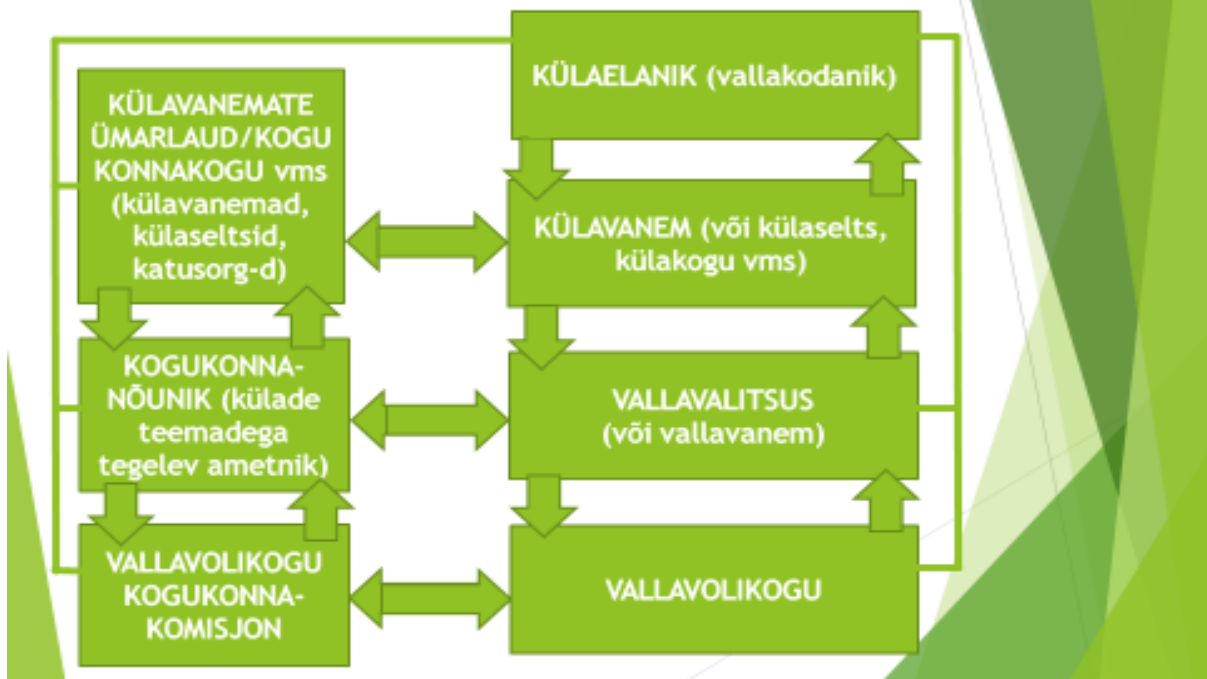
- *määrab vallavalitsuse struktuuris ametniku kogukonnaküsimustega tegelemiseks*
- *moodustab vallavolikogu kogukonnakomisjoni*
- *moodustab kogukondade esindajate koostöökogu*

Erinevatest kogukonnaküsitlustest, uuringutest, foorumitest ja vestlustest nähtub sügav ja tõsine mure ääremaastumise ees ning küla hääle kadumise ees paisuvates omavalitsustes ja paratamatult linnakesksemateks muutuvates volikogudes. Olulise ootusena nähakse selgete **koostöömudelite** kujundamist uutes omavalitsustes.

Külavanema statuudi koostamisel ja kogukonnakoostöö mudelite kujundamisel soovitame omavalitsustel lähtuda järgmisest kogukonnakoostöö ideaalmudelist. Mudel ei pea olema kõikides valdades ühesugune ning erinevaid lahendusi võib omavahel kombineerida – rõhk tuleks asetada aga sellele, et küladel oleks huvikaitsja ning huvikaitsjatel oleks võimalik valla tasandil kohtuda ning nii omavahel kui koos valla esindajatega olulisi teemasid arutada.

Koostöö (ideaal)mudel

Valla kontaktisiku määramine kogukonnateemade valdkonnas

Kogukonnad näevad vajadust ametniku järgi, kes oleks külvanevad ja külaseltside kontaktisikuks külaelu puudutatavatel teemadel. Sellise ametniku täpsed tökohustused võivad omavalitsustes erineda: näiteks võib, kuid ei pruugi olla tegemist eraldi ametnikuga; kogukonnateemad on võimalik edukalt siduda ka näiteks valla arendusnõuniku tökohustustega.

Ideaalis võiks nõuniku laiemaks rolliks olla maaelu edendamine tervikuna, sh kogukondade terviküsteemi arendamine – tegemist oleks arendustöötajaga, kelle üks roll on küladeteemade toetamine. Selline ametnik abistab ja juhendab külasid: aitab leida vastuseid küladeteemade küsimustele ja lahendusi küladeteemade probleemidele, nõustab külasid, aitab läbi viia ja protokollida kogukonnakomisjoni ja kogukonna ümarlaudade kohtumisi, korraldab väljasõite küladesse, menetleb küladeteemade taotlusi, haldab toetuskeeme, annab infot taotlusvoorude osas jne Omavalitsuse seisukohast oleks tegemist nõunikuga, kes omab väga head ülevaadet külades toimuvast (üritused, projektid, külvanevad valimised jms) ning aitab edastada külvanevadetele ja küladeteemade esindajatele olulist valla infot, hoides neid kursis valla tegemistega. Juba on ka häid haldusreformijärgseid näiteid kontaktisiku määramisest.

Näiteks on Haljala vallas loodud kogukonna- ja arendusnõuniku töökoht, mille põhieesmärgiks on kodanikualgatusliku töö koordineerimine ja soodustamine vallas, sealhulgas külaliikumise ja seltsitegevuse töö koordineerimine, valla põhiliste strateegiliste arengusuundade ja eelistuste väljatöötamine, valla erinevate arengukavade koostamise, muutmise ja elluviimise korraldamine, valla arengu seisukohalt vajalike projektide koostamine, juhtimine ja nõustamine, struktuurfondidest rahataotluste koostamine ja esitamine ning valla ettevõtluskeskkonna arendamine. Kogukonna- ja arendusnõunik korraldab nii kodanikega, kodanikuühendustega kui ka ettevõtetega suhtluse, info vahetuse ja vajadusel nõustamise. Ka Haapsalu linnas on tööl kogukonnatöö spetsialist, kes koordineerib kogukonnakoja tegevust ning infovahetust valla ja kogukondade vahel.

Kindlasti ei tohiks ametnik toimida filtrina vallajuhtide ja külade esindajate vahel ega neid teineteisest eraldada – ühe konkreetse ametniku määramine külade kontaktisikuks ei tohi limiteerida suhtlemist ülejäänud valla töötajatega; külavanemal ja külade esindajatel peab säilima võimalus pöörduda probleemiga mis tahes ametniku või ka otse vallavanema poole. Kuid praktika näitab, et konkreetse kontaktisiku määramine teeb vallaga suhtlemise külade jaoks lihtsamaks ja sujuvamaks.

Ideaalsel juhul võiks nõunikul olla ka kogukonna arengu konsulendi kutsetunnistus, et kogukondadel oleks võimalik saada tõeliselt kvaliteetset ning usaldusväärset nõuannet. Kutsetunnistus on kvaliteedi ja pädevuse märk. Küsi Kodukandilt täiendavat infot.

Vallavolikogu kogukonnakomisjoni moodustamine

Vallavolikogu juurde moodustatav kogukonnakomisjon (Eesti praktikas nimetatud ka külaelukomisjon, maaelukomisjon, regionaalse arengu ja külaelu komisjon jms) aitab tagada külakogukondadele konkreetse väljundi vallavolikoguga suhtlemisel.

Lisaks külavanematele (ning eelkõige juhul, kui külavanemad on juba kaasatud külavanemate koostöökogusse/ümarlauda) soovitame kindlasti komisjoni töösse kaasata ka **külaseltside esindajaid**. Külaselts või mõni muu küla arendamisega tegelev ühendus (seltsing, MTÜ) on olemas valdavalt enamikus külades, olles külavanema kõrval või külavanema puudumisel kohaliku elu eestvedajaks. Seetõttu soovitame kogukonnamudelisse kindlasti ühel või teisel viisil kaasata ka külaseltsid.

Otepää vallas on moodustatud kogukondade koostöö komisjon, mis tegeleb külavanemate valimise, koostöökogu loomise ja kogukondade rahastussüsteemi ühtlustamise teemadega. Lääne-Nigula vallas on külaelu komisjon, mis tegeleb külavanema statuudi, turismi, turvalisuse, ühis- ja sotsiaaltranspordi ning hajaasustusega seotud küsimustega. Haljala vallas on kogukonnakomisjon, mille esmaseks ülesandeks on välja töötada kogukondade esindusstruktuur ning koostada uus külavanema statuut. Tulevikus peaks Haljala valla kogukonnakomisjon koosnema kantide esindajatest ning käsitlema muu hulgas külade rahastamist ja arengut.

Kogukondade esindajate koostöökogu

Erinevate valdade praktikas on külavanemal täna võimalus küla huve kohalikus omavalitsuses esindada erinevate kanalite kaudu:

- külavanema statuudi alusel külavanemaks valituna iseseisvalt;
- vallavolikogu liikmeks valituna;
- vallavolikogu komisjoni (nt külavanemate komisjon, külaelu komisjon, kogukonnakomisjon) liikmeks valituna;
- koostöös teiste külavanematega ja külade esindajatega, sh külavanemate seltsi (nt Rae vald), külavanemate seltsingu (nt Põlva vald), külavanemate koja (nt Avinurme vald), külavanemate kogu (nt Rõuge vald) või külavanemate ümarlaua (nt Vihula vald) liikmena, või külade eestseisustes (nt Taheva vald), külakogudes (nt Rõuge vald) või kogukonnakogudes (nt Lääne-Saare vald).

Uuringutest nähtub külavanemate selge soov omavahelisteks kohtumisteks, mis võiksid toimuda regulaarselt. Ülekaalukas osa külavanematest sooviks kohtuda teiste külavanematega enam kui korra poolaasta jooksul. Nii omavalitsuste esindajad kui ka külavanemad näevad seesuguste kohtumiste olulise väärtusena seda, et need toimivad hea infovahetuse platvormina, samas toovad külavanemad välja nende praktilist väärtust sarnaste probleemide lahendamisel. Mõlemad nõustuvad, et külavanemate piirkondlikud kohtumised aitavad luua piirkondlikku ühtsust ja edendada külaelu.

Uuringute kohaselt näevad omavalitsused külavanemate koostöö korraldamisel kandvat rolli pigem külade esindajatel, mis on aga külavanemate seas pigem teiseks valikuks. Külavanemad omakorda leiavad, et koostööd võiks korraldada omavalitsus, mis on külavanemate populaarseimaks valikuks.

Ideaalsel juhul võiksid külavanemad ja kogukondade huvikaitsjad ise vallapõhiselt organiseeruda ning moodustada oma katusorganisatsiooni. See on hästi toimiv praktika paljudes valdades (nt Põlva, Rõuge, Avinurme). Sellisel huvikaitseorganisatsioonil on võimalus ise kokku kutsuda kohtumised vastavalt vajadusele ning paluda kohtumisel osalema ka vallavanema, et tekkinud murekohad läbi arutada.

Kuid katusorganisatsioonide puudumisel peaks koostööplatvormi kokku kutsuma vald. Kodukandi 2017. a. küsitlus näitab, et otsuste tegemisse on külavanemad

kaasatud peajaslikult ümarlaudade vahendusel. Külavanemate jaoks on ümarlauad oluliseks väljundiks, samas kui omavalitsuste esindajad nende tähtsust ja vajadust pigem alahindavad. Selle põhjuseks võib olla muu hulgas asjaolu, et valdades, kus kohtumiste kokkukutsumise õigus on üksnes vallavanemal, ei kujune ümarlauast mõlemat poolt rahuldavat koostööplatvormi. Kohtumiste kokku kutsumise õigus peaks seetõttu olema nii vallavanemal kui külavanematel endil. Kindlasti peaks kohtumistel osalema vallavanem või abivallavanem ja kogukonnanõunik, ideaalsel juhul ka vallavolikogu esimees. Ümarlauale võib anda ka konkreetsema vormi – nt Lääne-Saare vallas on moodustatud kantide esindajatest koosnev kogukonnakogu, millel on oma põhimäärus. Koosolekud võiksid toimuda vähemalt kord kvartalis ning hõlmata kas külade esindajaid täiskoesseisus (kõik valla külavanemad ja külaseltside esindajad) või teatud piirkondade või kantide kaupa, vastavalt teemale.

Väga oluline on soodustada ka külavanemate omavahelist suhtlemist ümarlaudade väliselt. Kõikide külavanemate kontaktandmed (telefon, e-maili aadress) peaksid olema avalikult kättesaadavad valla kodulehel.

8. Tagada külavanemale info ja vahendid õnnetusjuhtumite ja eriolukordade lahendamiseks külas ning korraldada külavanema ettevalmistus tööde organiseerimiseks kuni professionaalse abi saabumiseni.

9. Toetada külavanemat küla puudutava dokumentatsiooni säilitamisel ning küla ajaloo kogumisel ja külakroonika pidamisel.

10. Tagada külavanema koolitus ametikohustuste valdkonnas, eelkõige küla arengukava koostamise ja elluviimise valdkonnas.

Erinevatelt aruteluplatvormidelt on kõlama jäänud selge vajadus külavanemate koolituse järgi. Mõistagi ei saa külavanemate koolitus jääda üksnes omavalitsuste õlgadele, kuid minimaalselt võiks omavalitsus nõustada külavanemaid arengukava koostamise ja elluviimise valdkonnas.

Soovitame omavalitsustel leida võimalusi soodustada valla külavanemate iseseisvat organiseerumist ning mentorlusprogrammide läbiviimist tugevate külavanemate juures. Kogukonnatöö võtetest, edulugudest ja läbikukkumistest õpib kõige paremini just teiste külavanemate kogemusest.

LISA 1 KÜLAVANEMA STATUUDI NÄIDIS

Külavanema statuudi⁵ kehtestab vallavolikogu oma määrusega.

§ Reguleerimisala

- (1) Määrus kehtestatakse kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 6 lõike 3 punkti 2 ja § 58 lõike 3 alusel.
- (2) Määrus reguleerib _____ valla külavanema valimise korda, kandidaadile esitatavaid nõudeid, külavanema õigusi ja kohustusi, volituste kestuse perioodi, külavanema asendamist, külavanema ametimärgi andmist ja kandmist ning ametitegevuse kulude hüvitamise korda. Samuti sätestatakse kohaliku omavalitsuse ülesanded külavanema ametitegevuse toetamisel ja kogukonnakoostöö tagamisel.

§ Mõisted

Käesolevas statuudis kasutatakse järgmisi mõisteid:

- (1) Küla on _____ valla territooriumil paiknev küla.
- (2) Hääleõiguslik külaelanik on vähemalt 16. aastane füüsiline isik, kelle alaline elukoht või kinnisvara on asjaomases külas. Alalise elukoha määramise aluseks on rahvastikuregister, kinnisvara määramise aluseks kinnistusregister.
- (3) Külavanem on küla esindaja, kes on valitud hääleõiguslike külaelanike poolt statuudi alusel ning juhendab oma tegevuses küla ühistest huvidest ja seisukohtadest. Külavanem on küla ühendaja, hoidja ja edendaja, kes koordineerib ja aitab korraldada küla ühistegevusi ning ellu viia küla ühisprojekte. Külavanem on riigi ja kohaliku omavalitsuse ametlikult tunnustatud kontaktisik külas.

§ Külavanema kandidaadile esitatavad nõuded

- (1) Külavanemaks võib valida hääleõigusliku külaelaniku, kes on valimise hetkel vähemalt 18-aastane.
- (2) Ühes piirkonnas asuvad külad võivad valida ühise külavanema.
- (3) Teade külavanema valimise kohta peab olema välja pandud ja avaldatud kohalikus ajalehes vähemalt kaks nädalat enne küla üldkoosoleku toimumist. Kandidaatide nimed esitatakse küla üldkoosoleku kokkukutsujale kirjalikus vormis. Kandidaatide lõplik nimekiri avaldatakse vähemalt üks nädal enne küla üldkoosoleku toimumist.
- (4) Külavanema kandidaadid peavad andma kirjaliku nõusoleku kandideerimiseks.

§ Külavanema valimise kord

- (1) Külavanema valivad vähemalt 16. aastased hääleõiguslikud külaelanikud küla üldkoosolekul hääletamise teel. Igal osaleval hääleõiguslikul külaelanikul on külavanema valimisel üks hääl. Hääletamine on isiklik, hääle edasivolitusõigusetu.

---

⁵ Kui vallas on lisaks küladele ka alevikud, siis „külavanema“ asemel läbivalt „aleviku- ja külavanema“, „küla“ asemel läbivalt „alevik või küla“ ja „külaelaniku“ asemel läbivalt „aleviku- või külaelanik“. Samuti võib küla või alevik haldusreformijärgselt paikneda linnana määratletud territooriumil, mispuhul tuleb termineid vastavalt muuta, nt vallavolikogu-linnavolikogu, vallasekretär-linnasekretär jne.

- (2) Külale valitakse üks külavanem ning külal ei ole korraga enam kui üks külavanem.
- (3) Külavanemat valiva küla üldkoosoleku kokkukutsumise saavad algatada vallavanem, külavanem, külaseltsi juhatus või 1/4 külaelanikest.
- (4) Üldkoosolekul osalejad registreeritakse ning üldkoosolek protokollitakse.
- (5) Üldkoosoleku alguses valivad hääleõiguslikud külaelanikud üldkoosoleku juhataja ja protokollija. Üldkoosoleku juhataja juhib üldkoosolekut ja viib läbi hääletamise. Üldkoosoleku protokollija tagab üldkoosoleku käigu ja otsuste protokollimise. Protokollile kirjutavad alla üldkoosoleku juhataja ja protokollija.
- (6) Hääletamine on üldjuhul avalik, v.a. juhul, kui kasvõi üks hääleõiguslik külaelanik nõuab salajast hääletamist. Avalikul hääletamisel avaldatakse kandidaadile toetust käetõstmisega. Avalikul hääletamisel loeb hääled kokku üldkoosoleku juhataja ning teatab tulemuse koheselt. Salajane hääletamine viiakse läbi hääletussedelite abil. Salajase hääletamise korraldamiseks valitakse vähemalt kolmeliikmeline valimiskomisjon, kes viib hääletamise läbi ja koostab hääletamise tulemuste kohta protokollid.
- (7) Külavanemaks valitakse kandidaat, kes kogub rohkem kui pool üldkoosolekul osalenud hääleõiguslike külaelanike häältest.
- (8) Üldkoosolek valib koos külavanemaga külavanema asendaja. Külavanema asendaja valitakse külavanema ettepanekul ja samas korras, mis külavanem.
- (9) Üldkoosoleku juhataja esitab külavanema valimise kohta koostatud protokollid koos registreerimislehega vallavalitsusele kümne (10) päeva jooksul üldkoosoleku toimumise päevast arvates. Protokollid alusel kinnitab vallavolikogu külavanema ning vallavalitsus võib sõlmida temaga vallavalitsuse ülesannete täitmise lepingu.

§ Külavanema õigused

Külavanemal on õigus:

- (1) Esindada küla.
- (2) Algatada külaelu probleemide lahendamiseks arutelusid ning kutsuda kokku ja juhatada küla üldkoosolekuid ühiste seisukohtade kujundamiseks ja otsuste vastuvõtmiseks.
- (3) Nõuda küla huve puudutavate küsimuste arutamist vallavalitsuses, vallavolikogus, riigiasutustes või muudes institutsioonides, samuti külavanemate ümarlaua kokkukutsumist.
- (4) Teha kohaliku elu küsimustes vallavolikogu või –valitsuse õigusaktide vastuvõtmiseks, muutmiseks või kehtetuks tunnistamiseks algatusi, mis võetakse arutusele hiljemalt ühe kuu jooksul. Algatus esitatakse vallavalitsusele eelnõuna, millele lisatakse küla üldkoosolekul osalenud ja eelnõu esitamise heaks kiitnud isikute allkirjastatud nimekiri. Kui algatatud küsimus kuulub volikogu pädevusse, esitab valitsus selle ühe kuu jooksul volikogule lahendamiseks koos omapoolse seisukohaga. Algatust puudutava küla külavanemal on õigus osaleda algatuse arutelus vallavolikogus või –valitsuses.
- (5) Osaleda ettepanekutega ja avaldada arvamust vallavolikogu ja vallavolikogu komisjonide istungitel ning kutsutuna vallavalitsuse istungitel, kui arutatakse otseselt või kaudselt vastavat küla puudutavaid küsimusi. Istungite ja koosolekute toimumisest teavitatakse külavanemat eelnevalt.
- (6) Taotleda külale raha valla eelarvest ning toetusi erinevatest allikatest, lähtudes küla üldkoosolekul kinnitatud otsustest ja arengukavast.
- (7) Esitada igal aastal taotlus valla eelarvest raha saamiseks, arvestades küla vajadusi.
- (8) Korraldada küla arengukava koostamist ja elluviimist.

- (9) Taotleda vallavalitsuselt külavanema ülesannete täitmisega seotud kulude hüvitamist.
- (10) Saada kohalikust omavalitsusest oma ülesannete täitmiseks vajalikke andmeid, infot, dokumente, õigusakte ja muud teavet, välja arvatud teave, mille avaldamine on seadusega keelatud.
- (11) Juhtida külaelanike ning küla territooriumil viibivate füüsiliste ja juriidiliste isikute tähelepanu heakorda, avalikku käitumist jms puudutavatele probleemidele ning teha sellekohaseid märkusi
- (12) Astuda külavanema kohalt tagasi, kutsudes selleks kokku küla üldkoosoleku.
- (13) Saada tagasivalituks uueks ametiajaks.

§ Külavanema ülesanded

Külavanema ülesanneteks on:

- (1) Juhinduda oma tegevuses külakogukonna kokkulepetest ja vajadustest, küla arengukavast ning kohaliku omavalitsuse ja riigi õigusaktidest. Olukordades, millede lahendamine ei ole määratletud kehtivate õigusaktidega, lähtub külavanem üldnimilikest põhimõtetest ja inimõigustest.
- (2) Tegutseda küla esindaja ja ametliku kontaktisikuna.
- (3) Näidata üles aktiivsust külas ühistegevuse organiseerimisel, toetada külaelanike omaalgatusvõimet ja ärgitada külaelanikke koostööle.
- (4) Kutsuda vähemalt üks kord aastas kokku küla üldkoosolek statuudis sätestatud korras ja esitada külaelanikele aruanne oma tegevuse kohta külavanemana.
- (5) Esitada vähemalt üks kord aastas informatsioon vallavolikogule külavanema ja külaelanike tegevuse kohta.
- (6) Edastada külaelanikele vallavalitsusest ja mujalt saadud külaelanikke puudutavat informatsiooni.
- (7) Aidata organiseerida õnnetusjuhtumite ja eriolukordade lahendamist.
- (8) Tagada küla puudutava dokumentatsiooni säilimine.
- (9) Ametiaja lõppemisel kutsuda kokku küla üldkoosolek uue külavanema valimiseks.

§ Külavanema asendamine

- (1) Külavanemat asendab külavanema äraolekul külavanema asendaja.
- (2) Külavanema asendajal on külavanema asendamise ajal kõik külavanema õigused ja kohustused.

§ Külavanema volituste kestuse periood

- (1) Külavanema ametiaja pikkus on kuni 5 aastat.
- (2) Külavanema ametiaja täpne pikkus otsustatakse külavanemat valival üldkoosolekul.
- (3) Külavanema volitused lõpevad seoses:
  - 1) Külavanema ametiaja lõppemisega
  - 2) Külavanema tagasiastumisega. Külavanem võib ise igal ajal külavanema ametist tagasi astuda, esitades kirjalikus vormis tagasiastumise avalduse külavanema asendajale, kes korraldab üldkoosoleku ja uue külavanema valimise. Asendaja puudumisel esitab külavanem tagasiastumise avalduse üldkoosolekule. Üldkoosoleku juhataja märgib avaldusele koosoleku toimumise kuupäeva ning viseerib selle. Üldkoosoleku juhataja esitab viseeritud avalduse, üldkoosoleku protokollid ja üldkoosolekust osavõtjate

registreerimise lehe kümne tööpäeva jooksul esitama vallavalitsusele. Kui külavanema ja valla vahel on sõlmitud leping vastavalt KOKS § 58 lõikele 4, lõpetab vallavalitsus lepingu avalduse alusel ning vallavolikogu kinnitab uue külavanema protokollil alusel.

- 3) Külavanema tagasikutsumisega. Küla üldkoosolek võib külavanema igal ajal tagasi kutsuda. Külavanema tagasikutsumine otsustatakse küla üldkoosolekul hääleõiguslike külaelanike poolt, sarnaselt külavanema valimisega. Külavanemat tagasikutsuva üldkoosoleku kokkukutsumise õigus on vallavanemal, külaseltsi juhatusel või ¼ külaelanikest. Teade külavanema tagasikutsumise kohta peab olema välja pandud ja avaldatud kohalikus lehes vähemalt kaks nädalat enne küla üldkoosoleku toimumist. Külavanema tagasikutsumine otsustatakse salajasel hääletamisel. Külavanem loetakse tagasi kutsutuks, kui tagasikutsumise ettepaneku poolt hääletab rohkem üldkoosolekul osalenud hääleõiguslikke külaelanikke kui ettepaneku vastu. Üldkoosoleku juhataja edastab üldkoosoleku protokollil koos osalenud hääleõiguslike külaelanike registreerimislehega vallavalitsusele kümne tööpäeva jooksul üldkoosoleku toimumisest alates. Kui vallavalitsuse ja külavanema vahel on sõlmitud leping vastavalt KOKS § 58 lõikele 4 loetakse leping lõppenuks protokollil alusel.
- 4) Süüteos süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisega
- 5) Eesti rahvastikuregistri või kinnistusregistri andmete muutumisega selliselt, et külavanem ei vasta enam statuudis sätestatud tingimustele.

§ Külavanema ametitegevusega seotud kulude hüvitamine

- (1) Vallavalitsus hüvitab külavanema põhjendatud kulud külavanema poolt esitatud avalduse ja kuludokumentide alusel.
- (2) Valla vajadustest ning küla eripäradest lähtuvate vallavalitsuse ülesannete täitmiseks võib vallavanem sõlmida külavanemaga lepingu.

§ Külavanema ametimärk

- (1) Volikogu poolt kinnitatud külavanemale antakse ametimärk koos tema õigusi tõendava tunnistusega.
- (2) Ametikohuste täitmisel kannab külavanem ametimärki.
- (3) Külavanem võib ametimärki kanda ainult oma volituste kehtivuse ajal.
- (4) Volituste lõppemisel tagastatakse ametimärk volikogule, kes annab märgi edasi järgmisele valitud külavanemale.

§ Kohaliku omavalitsuse ülesanded

- (1) Volikogu kinnitab nõuetekohaselt esitatud dokumentide alusel külavanema ning annab talle üle külavanema ametimärgi koos õigusi tõendava tunnistusega.
- (2) Vallavalitsus tagab külavanemale tema tegevuseks vajalikud andmed, info, dokumendid, õigusaktid ja muu teabe, välja arvatud teabe, mille avaldamine on seadusega keelatud.
- (3) Vallavalitsus avaldab küla puudutava informatsiooni valla ajalehes ja kodulehel ning edastab külavanemale küla ja külaelanikke puudutavat teavet.
- (4) Vallavalitsus hoiab külavanemat kursis valla menetluste ja otsustusprotsessidega, teavitades külavanemat õigeaegselt istungite ja koosolekute toimumise aegadest

ning päevakorras olevatest küsimustest. Vajadusel abistab vallavalitsus külavanemat päevakorraküsimuste ettevalmistamisel.

- (5) Vallavalitsus ja vallavolikogu arutlevad neile otsustamiseks suunatud külaelanike huvisid puudutavaid küsimusi ja menetlevad külavanema algatatud eelnõusid.
- (6) Vallavalitsus korraldab vallaametnike väljasõite küladesse.
- (7) Vallavolikogu kujundab kogukonnakoostöö mudelid, kaasates külade esindajad valla otsustusprotsessi:
  - 1) määrab vallavalitsuse struktuuris ametniku kogukonnaküsimustega tegelemiseks
  - 2) moodustab vallavolikogu kogukonnakomisjoni
  - 3) moodustab kogukondade esindajate koostöökogu.
- (8) Tagada külavanemale info ja vahendid õnnetusjuhtumite ja eriolukordade lahendamiseks külas ning korraldada külavanema ettevalmistus tööde organiseerimiseks kuni professionaalse abi saabumiseni.
- (9) Toetada külavanemat küla puudutava dokumentatsiooni säilitamisel ning küla ajaloo kogumisel ja külakroonika pidamisel.
- (10) Aidata külavanemaid koolitada ametikohustuste valdkonnas, eelkõige küla arengukava koostamise ja elluviimise valdkonnas.

§ Rakendussätted

Määrus jõustub kolmandal päeval pärast avaldamist Riigi Teatajas.

Lisa 2 Küla üldkoosoleku protokollinäidis

_____ KÜLA ÜLDKOOSOLEKU PROTOKOLL⁶

Kuupäev ja koht:

Koosoleku algus:

Koosoleku lõpp:

Kohalviibijad (piisab arvust; märkida, et registreerimisleht on lisatud protokollile)
Külalisena osalema kutsutud:

Koosoleku juhatajaks valitud:

Koosoleku protokollijaks valitud:

Koosoleku päevakord:

1. _____

2. _____

Päevakorrapunkt nr 1

Päevakorrapunkti ettekandja nimi, esinemise lühikokkuvõte.

Küsimused ja sõnavõttud: küsimuse esitaja nimi ja küsimus, vastaja nimi ja vastus;
sõnavõtja nimi ja sõnavõtu sisu

Hääletamine: _____ poolt; _____ vastu; _____ erapooletu

Otsus: otsuse sõnastus

Päevakorrapunkt nr 2

...

Koosoleku protokollija:

Koosoleku juhataja:

/allkiri/

/allkiri/

Ees- ja perekonnanimi

Ees- ja perekonnanimi

Lisa: osavõtjate registreerimisleht

⁶ Näiteid reaalsest külakoosoleku protokollidest:

Püüsi: http://www.viimsivald.ee/public/Puunsi_kula_uldkoosoleku_protokoll.pdf

Krei: https://kreikula.files.wordpress.com/2013/08/protokoll_07-08.pdf

Metsanurme: http://www.metsanurme.eu/upload/editor/files/Kyla_koosolek_23.04.2017.pdf

Pilistvere: http://pilistvere.ee/wp-content/uploads/2013/01/k%C3%BClakoosoleku_protokoll_30.01.2013.pdf

Käsmu: <http://kasmu.eu/wordpress/wp-content/uploads/2010/09/K%C3%A4smu-k%C3%BCla-28.05.2017-%C3%BCldkoosoleku-protokoll-1.docx>

Lisa 3 Soovitused vallavanemale

Külavanem on nii küla kui valla jaoks oluline isik, kelle kaudu saada ja edastada informatsiooni. Seetõttu peaks igal külal või piirkonnal olema oma külavanem või mitme-küla-vanem. Oluline on soodustada külavanemate valimist, võimaldades küladele külavanemat valiva üldkoosoleku läbiviimisel igakülgset tuge (pakkuda nõustamist koosoleku korraldamise ja dokumentatsiooni koostamise osas, jagada vajalikku infot ja andmeid, võimaldada tasuta kasutada valla ruume, vajadusel olla koosoleku kokku kutsujaks jne).

Külavanem on kohaliku omavalitsuse ametlik kontaktisik külas. Oluline on mõelda, millised oleksid parimad ja tõhusaimad viisid teabevahetuse korraldamiseks. Vallale on oluline teada, millised on küla reaalsed vajadused ning külale oluline olla kursis, kuidas ja miks sünnivad küla puudutavad otsused.

Külavanem on vallale hea partner, kes teeb tänuväärset tööd. Oluline on seda märgata ja tunnustada! Külavanemale on tunnustust vaja oma tegevuse edukamaks täitmiseks!

Külavanemal peaks kindlasti olema ametimärk! Kui küla on külavanema valinud, siis külavanema ametimärgi ja tunnistuse kätteandmine võiks olla pidulik, näiteks mõnel valla ühisüritusel. Veelgi väärikam oleks anda valla poolt külavanemale tunnusmärki kätte kohapeal, külarahva ees.

Oluline on koos mõelda läbi külavanema täpsed ülesanded ning nende täitmisega kaasnevad kulud. Selge koostööraamistiku kujundamiseks on kindlaim viis sõlmida külavanemaga leping.

Tasub uurida külavanemate koolitussoove ja –vajadusi. Kindlasti leidub vajadustele vastavaid koolitusi, mis aitavad külavanemal tööd veel paremini ja motiveeritumalt teha.

Külavanemate teemadega tegeleb Eestis Külaliikumine Kodukant, mille alla on moodustatud külavanemate strateegiline juhtrühm. Nõustame ja aitame kõikides seonduvates küsimustes. Võta meiega ühendust www.kodukant.ee.

Lisa 4 Soovitused volikogu esimehele

Külavanem on valla väärikas partner kogukonda puudutavates küsimustes. Seetõttu on oluline võtta vastu külavanema statuut ning soodustada külavanemate või mitmeküla-vanemate valimist.

Vald vajab küla sisendit ning küla jaoks on oluline olla kaasatud valla otsuste tegemise protsessi. Seetõttu on kõige olulisem toimekalt kokku kutsuda külaliidrite ümarlaud ning koos määratleda põhimõtted võimalikult laiapõhjaliseks külade esindatuse tagamiseks valla otsustusprotsessis. Koostöö omavalitsusega on suures osas kogukonna kokkuleppe küsimus.

Küla jaoks on oluline, et vallavalitsuses oleks ametnik, kelle ülesandeks on tehtud küladega tegelemine. Siis on teada konkreetne kontaktisik ja tugi, kelle poole pöörduda. Samuti on oluline külavanemate ja külaseltside kaasatus vallavolikogu kogukonnakomisjoni ning külaliidrite ümarlauda.

Mõnedes valdades on tekkinud hea tava pidada volikogu istungeid erinevates külates. Külarahvale on see senise praktika puhul väga meeldinud!

Hea mõte on kaasata külavanem volikogu istungitele. Kodukant on teinud ettepaneku anda külavanematele ka võimalus algatada külakoosoleku otsuse alusel vallatasandi eelnõusid.

Külavanemate teemadega tegeleb Eestis Külaliikumine Kodukant, mille alla on moodustatud külavanemate strateegiline juhtrühm. Nõustame ja aitame kohalikke omavalitsusi ja külavanemaid konstruktiivse partnerluse loomisel. Võta meiega ühendust www.kodukant.ee.

Lisa 5 Soovitused külavanemale

Hoia oma küla ja esinda seda väarikalt! See on Sinu võimalus kirjutada peatükk küla ajalukku. Millisena soovid, et Sinu ametiaega mäletatakse?

Külavanema jaoks on kõige olulisem suhelda. Suhtlemise kaudu jõuab Sinuni info; info haldamine ja edastamine aga ongi Sinu kõige tähtsam roll. Kuula oma külaelanikke ja edasta nende mured ja küsimused vallale. Kogu kokku kõik info, mis õnnestub vallast hankida ning edasta see külaelanikele. Uuri, teavita ja selgita. Kasuta selleks kõiki kättesaadavaid suhtlusvahendeid – silmast-silma kohtumised, telefonijutuajamised, e-kirjad; meililistid, küla infostendid, kodulehed, sotsiaalmeedia. Kui küla peab kujundama ühise otsuse, kutsu kokku külakoosolek.

Valla tegemiste kohta saad infot valla kodulehelt. Kodulehele on alati peidetud ka link valla dokumendiregistrile. Loe ja uuri; hoia end kursis valla tegemistega. Samuti tasub külastada volikogu istungeid - just seal saab kuulda ja näha, kuidas kujunevad otsused ning kuidas võideldakse tähtsate küsimuste eest. Küla jaoks on oluline, et külavanem suhtleks lisaks vallavanemale ka volikogu esimehega – just tema on see (rahva poolt valitud esindaja), kes korraldab küla probleemidega tegelemise kõrgemal tasandil.

Vallasekretärilt saad alati nõu mis tahes küsimustes. Tema teab, kust vajaminevat infot leida või siis oskab juhatada õige infoallikani.

Selge koostööraamistiku kujundamiseks külavanema ametitoimingute täitmisel on kindlaim viis sõlmida vallavalitsusega leping.

Selleks, et külad oleksid tugevamad, on kasulik suhelda oma valla teiste külavanematega ja vahetada kogemusi. Jutuajamistest teiste külavanematega võib sündida midagi suuremat – pange seljad kokku!

Vastvalitud külavanem – otsi endale mentor.

Kogenud külavanem – ära unusta julgustada ärkama naaberkülasid, kellel külavanemat veel pole! Võta väiksem oma hõlma alla. Eestis on palju häid praktikaid mitme-küla-vanematest.

Külavanemate teemadega tegeleb Eestis Külaliikumine Kodukant, mille alla on moodustatud külavanemate strateegiline juhtrühm. Oleme Eesti külavanemate esindusorgan ning aitame kujundada külavanema institutsiooni riigis. Toetame ja nõustame Sind kõikides seonduvates küsimustes. Võta meiega ühendust www.kodukant.ee.

Lisa 6 Oma küla tervisliku seisundi määramine

Testi ennast, kas elad terves või põduras külas?

Vasta igale küsimusele kas „jah“ või „ei“

1. Tead eesnime pidi vähemalt 2/3 küla püsielanikest
2. Tead eesnime pidi vähemalt 1/4 küla suveelanikest
3. Külas tegutseb vähemalt üks selts või seltsing
4. Külale on valitud külavanem, olgu või üks vanem mitmele külale
5. Külal on oma arengukava või tulevikuvision
6. Külas on viimase aasta jooksul toimunud kas või üks ühisüritus
7. Tead oma küla piire, kus küla algab ja kus lõpeb
8. Külarahvas on ühistest muredest või probleemidest kirjalikult vallale teada andnud, allkirju kogunud vms.

Loe oma „jah“-vastused kokku

6-8 „jah“-i Oled õnnelik inimene, elad ärganud ja rõõmsas külas

3-5 „jah“-i Küla on ärkamise teel, aita omalt poolt igati kaasa

1-2 „jah“-i Kindlat lootust ärkamiseks veel pole. Otsi oma küla sädeinimesed üles.
Mõtelge üheskoos oma küla äratamise peale!

0 „jah“-i Elad uinuvas ja põduras külas. Haara ise „härjal sarvist“ või looda õnneliku juhuse peale. Äkki tuleb prints valgel hobusel sinu küla äratama...